

Željko Barišić

PIŠEM TI PISMO DA VIŠE ZAJEDNO NISMO

Nakladnik: „DADAnti“ – Udruga za promicanje Eksperimentalne Umjetnosti

Biblioteka: DADAnti

Knjiga 17

Proza 2

Likovni i tehnički urednik: Franko Bušić

Urednik: Marijo Krajinović

Knjiga je objavljena uz financijsku potporu Grada Splita

PODACI O UDRUZI DADAnti: upisani u registar udruga RH pod brojem 17004113, OIB 17027060868, Matični broj 2744414, RNO: 231280, Šifra djelatnosti 9499, Godina osnivanja 2011. Sjedište udruge: Mažuranićevo šetalište 9, 21000 Split, Hrvatska, Mobitel: 098/189-2101, e-mail: udruga.dadanti@gmail.com i franko.busic@yahoo.com, IBAN: HR5923400091110483103, SWIFT: PBZGHR2X. Predsjedništvo: predsjednik Franko Bušić, dopredsjednik Željko Barišić, tajnik prof. Mario Krajinović, voditelj glazbenog odjela Hrvoje Bubić. Osnivači: Franko Bušić, Ozren Čatović, Bruno Pavletić i Jelena Borozan. Broj registriranih članova: 72.

Facebook stranica: <https://www.facebook.com/pages/DADAnti-Udruga-za-promicanje-Eksperimentalne-Umjetnosti/141782259215608>

CIP - Katalogizacija u publikaciji
SVEUČILIŠNA KNJIŽNICA
U SPLITU

UDK 821.163.42-4

BARIŠIĆ, Željko

Pišem ti pismo da više zajedno nismo /
Željko Barišić. - Split : DADAnti - Udruga
za promicanje eksperimentalne umjetnosti,
2017. - (Biblioteka DADAnti. Proza ; knj.
17)

ISBN 978-953-8088-06-3

170115092

ŽELJKO BARIŠIĆ

PIŠEM TI PISMO DA VIŠE
ZAJEDNO NISMO

DADAnti, Split 2017.

BORN IN THE HERZEGOVINA

Start Me Up

*Pekar , lekar, apotekar,
Mogao sam biti ja , bilo šta!
...Al' nisam mogao bet rock'n'rolla!
Riblja Čorba*

Navedeni stihovi nalaze se na trećem albumu grupe. Vrijeme izlaska albuma poklapa se s mojom adolescencijom. Grupa je izvršila maksimalan glazbeni prodor u svaki kutak bivše nam domaje. A, kako sam odrastao u živopisnom selu kamenite mi Hercegovine, ni mene taj val nije zaobišao.

Konačno se netko jasno izrazio , tako da su pjesme svi- ma išle u uho. Jednostavno si mogao nekoj školskoj cici koja te odbila otpjevati: *Oooooooooostani đubreeee do krajaaaaa!* I bio bi zadovoljan.

Eto, otprilike od tad datira početak r'n'r-a u Hercegovini, ako izuzmemo onaj čobanski rock Bijelog Dugmeta koje su moje tetke puštale, kada bi im došli momci. Virus je pušten i u mene se uselio.

‘Modra lasta’ postaje prošlost i u Posušju na kiosku tražim ‘Džuboks’: teta me blijedo gleda; o’kle tebe mali s Džuboksom?!, ali otad naručuje jedan primjerak samo za mene. Postajem predvodnik novog vala i imam prilično sljedbenika -Prljavci , Idoli, Film, Šarlo Akrobata, Azra - pa se ubrzo prebacujem van - Blondie, Sex

Pistols, The Clash - ma da ne nabrajam dalje: sve junak do junaka.

U selu me čudno gledaju: “šta je onom malom Aničinom ? Niti oće da ide orat, nit kopat , raspalio neku dernjavu , oblipio se novinan, brte , đava uša u njega, eto to ti je!”

Granice moga sela omeđene su brdima, vidici se moraju proširivati, komunizam popušta, autobusne linije postaju češće, svako malo pičim do Posušja na svirku grupe Korg. Dara i društvo ne sviraju baš moje favorite, ali nađe se tu Balkan, Neda, Mi plešemo... Znoj, miris dima i vrelog plućnog parenhima, Coca Cola za kraj i u 22 hvataj bus za doma.

My Way

Moja ekipa i ja gubimo interes za nogomet, oblače se prve džins jakne, (to su one tamnoplave Borac-Travnik) , nasuprot obaveznim školskim kutama. Nastavnici nam prijete da nas neće pustiti u školu, ali nisu više uvjerljivi kao godinu dana ranije. Naime, već je pod zemljom najveći sin naših naroda i narodnosti. Ideološka potka se gubi, jezik umjesto hrvatsko-srpski zovemo hrvatski (možda bih to mogao kapitalizirati kao osobnu zaslugu za promicanje hrvatstva), markiramo sa satova zapalit iza škole, cure su lude za nama. Prestali smo ići na vjeronauk (koji , kao nije obavezan) , što je starce strašno zaboljelo, pogotovo jer sam koju godinu ranije marljivo pomagao pri obnovi crkve, te uz to i koji put bio i ministrant. Ali, što sam mogao? Jesam li ja

rodonadželnik punka u ovim gudurama ili nisam? Pa ne mogu sjediti tamo kao kakva curica i slušati popa. Sexs , drugs, rock'n'roll , to je život moj!

Posušje više ne jebemo. Oni se prave neki građani , foliraju se, pa se sami organiziramo. Pošto je moje selo malo zabito, nemamo nikakav dom kulture ili nekakav prostor gdje bismo se mogli navečer zabaviti, a ni asfalt nije do kraja prošao (samodoprinos je zapeo), pa u školi između dvije smjene organiziramo rock partyje.

‘Satisfaction’ bi odmah na početku uzdrmao hormone i tulum je mogao početi. Poslije svatko ubaci nešto svoje i jedan sat prođe za tren. Direktor je u početku pravio probleme, da bi poslije na partijskim sastancima lamentirao kako se naša omladina lijepo organizira, nije obezglavljena, širi vidike, izgrađuje se novi čovjek neopterećen nacionalnim i vjerskim, imamo budućnost (danas je taj simpatični zdepasti čovjek snimatelj spro-voda i crkvenih vjenčanja).

Bliži se kraj osmoljetke, seoski regruti idu u vojsku, sprema se ubiranje ljetine, nogometna reprezentacija na SP-u u Španjolskoj obećava najmanje polufinale. Lepa Brena nadire, upisujem srednju školu u Mostaru. Srce, mozak, pluća, cijelo tijelo mi bridi od uzbuđenja.

Give Peace a Chance

Gledao sam jedanput na televiziji neku emisiju o Cig-anima iz Srbije. Reporter ih pita:

- Koji je glavni grad Jugoslavije?

Oni onako ciganski:

- Pa šta ja znam ... Ljubljana je bre! Ljubljana!

- A koji je najveći grad u Jugoslaviji?
- Brate Skopje je! Skopje!
- Koji vam je najdraži grad u Jugoslaviji?

Svi k'o iz topa:

- Mooostar, bre! Tamo je mnogo lepo!

Mostar je bio paradigma multikulturalnosti i multikonfesionalnosti, pa nije ni čudo što se tako sviđao Ciganima. Poslije je u hrvatsko-srpsko-muslimanskom ratu brutalno razoren. Čuo sam jednom da Mostar i Sevilla imaju najviše luđaka po broju stanovnika, pa je možda i to razlog takvoj destrukciji.

Mostar je bio bastion bratstva i jedinstva. Najčešća zakletva bila je: nisam, Tita mi! Jesam, Tita mi! Bio je to hipi grad, pun onih musavih raščupanih klinke koje sjede po parkovima i pjevaju 'Give Peace a Chance'. Pitao sam se što to pjevaju kada nema rata? Poslije se pokazalo da su imale neki predosjećaj.

Kao i većina učenika sa strane, stanovao sam u đlačkom domu, koji je, naravno, nosio ime narodnog heroja.

Austro-Ugarska je gradila tu zgradu, ali nije tu bilo ni traga secesiji: zgradurina ogromnih razmjera u obliku slova M, s oštrim bridovima, bez ikakve ornamentike. Služila je kao zatvor (za vrijeme ovoga najnovijega rata također je bila zatvor). Komunisti su je poslije rata pretvorili u đlački dom, neka se zna gdje nam je mjesto (valjda po uzoru na ruske odgajateljske ustanove).

Unutra su bile ogromne prostorije s deset, dvanaest kreveta za isto toliko učenika. Svjetla se gase u 22h, a u 7h naiđe vaspitač (odgajatelj), pravi gorštak iz istočne Hercegovine (za kojeg se tvrdilo da je jednom prilikom golim rukama zadavio vuka!) i viče: ustaj vojsko!

Švabe su na Veležu, ustaj! Još su ostala samo tri Eurokrema za doručak! Ustaj!

Skačeš se u bunilu, usukanog želudca, trčiš se umit zajedno s hrpom bunovnih i smrdljivih tinejdžera, poslije žvačeš taj gumasti kruh i zalijevaš sve čajem navodno zasićenim bromom (brom je kemijski element koji smanjuje potenciju). Žuriš u školu i kao u svakoj školi ispiranje mozga može početi. Gdje su moji Pistolsi, Clashovci?! Braćo draga, nemam sada vremena za vas!

The War

Osvješčivanje počinje negdje u trećem razredu. To je ono vrijeme kada započinju prve filozofske rasprave o smislu i bitku. Jedni bi rekli: ljepota je u malim vratima. Drugi: uzmi sve što ti život pruža. Treći: ovaj život je samo crtica na obzorju vječnosti.

To je era grupe Dire Straits. Nakon njihovog gostovanja u Splitu, nisi ih mogao zaobići: po kafićima, na tulumima, gitarističke varijacije na 'Sultans of Swing'. Prvi džointi u kojima nam dileri uvaljuju obično lišće, a mi se furamo kako nas je puklo, prva pijanstva, razbijanje školskih prozora, odlasci s Veležom na gostovanja, prepucavanja s Torcidom i Grobarima (tuče su bile rijetke). Bad Blue Boysi tek su se bili pojavili i bili su nam smiješni.

A, onda dolazi moj dugo čekani dan. Punk koncert: sarajevska grupa Kongres (ime grupe ironizira tadašnja stalna komunistička sastančenja). Došli smo u KUD Abrašević, bilo je dvadesetak ljudi: zabava za odabrane! Idemo slomiti kičmu svim uštogljenicima i

popišancima ovoga svijeta! Pjevač je izišao i rekao: Šta je pederi?! Oćete nešto dobro?! Yeah ! Let's go! 'Pišam u lavabo' bila im je glavna stvar.

Sastajali smo se kod Piska, praznoglavog pankera koji je živio sa starom; onako pijani i izgladnjeli poharali bi mu frižider. On se samo smijao, roktao, prdio i puštao Exploited. Za vrijeme rata bio je u Njemačkoj, tamo digao neki kredit i pobjegao natrag. Sada živi od toga. Tu je bio i Dunka: on je uvijek započinjao sranja. Poginuo je u ratu – jednostavno je ušao u protivničke redove tvrdeći da će doći tamo među njih i sve ih popišati.

Završio je plutajući u rijeci.

Onda Sjajni. Uvijek je govorio : Sjajno, sjajno! Majstor mimike i gestikulacije. Na satu bi npr. stvarao zvukove kao da otvara šampanjac. To bi profesore izluđivalo. Zula: pun energije, golman 'Radobolje' poslije je za frižider - toliko je naime koštao transfer - prešao u posuški 'Boksit', da bi se vratio natrag kada se frižider pokvario.

I tako mi klapamo k'o razjebani taksi, ne zanima nas ni vjera, ni nacija, ni politika i nismo svjesni što nas čeka – kako ćemo se raspršiti po ratištima gledajući jedne druge preko nišana. A, sranje je počelo onoga trenutka kada su nam u školi podijelili anketne listiće – ne sjećam se više u vezi čega – da upišemo nacionalnost. Kada sam vidio rezultat, znao sam da ne miriše na dobro, ali da će se dogoditi takva katastrofa ni u ludilu nisam mogao zamisliti. A, sve je bilo puno – možda pubertetske? – ljubavi, smijeha, koncerata, uh, i sletova, totalno lijepih poruka, zaklinjanja u mrtvog druga Tita... Činilo se da nas ništa neće rastaviti, da nema tog van-

jskog ili unutrašnjeg neprijatelja koji može poremetiti
slogu naših naroda i narodnosti.
Onda je jednog dana puklo, sve je otišlo u vražju mater!
Kako? Zašto? Nemam pojma.

SVE KAKO BOG ZAPOVIDA

Taman sam bio napunio tri godine kad je dida odlučio da će prodati Crnu. Bila je crna kao sam crni vrag i bila opaka i pobjedila je na svakoj svatovskoj utrci na koju su je odveli. A, u to su vrijeme konjske utrke na svadbama bile sasvim normalna stvar. Bilo ju je dovoljno pogledati, ona bi nakostriješila grivu, zakopala kopitom, pogledala ispod očiju i uputila rzaj koji je značio sve osim da joj se primakneš. Il' kuj il', ne mrči gaća!, kao da je bio njezin motto.

Sve u svemu, ime joj je sasvim dobro pristajalo.

Majka mi je nebrojeneo puta ispričala kako kada je došla u našu kuću nikako nije mogla izaći na kraj s Crnom. Obavezno bi joj izvalila drva kada bi ih teškom mukom nasjekla i spremala se utovariti i transportirati ih do naše kuće. A, što je tek pristigloj nevjesti značilo vratiti se kući bez drva, nije se ni usuđivala pomisliti.

Ne bi joj preostalo ništa drugo nego da sjedne i naplače se k'o kišna godina. Pa pokuša ponovno. Jedino tko je mogao obuzdati Crnu je bila moja tetka, omanja energična djevojka, isto tako crna, i vižljasta i majka bi svaki put odahnula kada je ona s njom išla po drva. Crna je tad bila mirna kao bubica i spokojno čekala na neku izgledniju priliku. A, ona je ubrzo došla; tetka se udala i nedugo zatim nepovratno otplovila za Australiju, a majka ostala na starim mukama.

- Đava nek je nosi s moji očiju! – procjedila je kroz zube dok sam ja s balkona zureći još onako bunovan

i zamazan eurokremom mahao Crnoj, a dida je tužna koraka preko Oštrca vodio u Duvno na Pazar. Nekada se Duvno zvalo Županjac, kao središte naše županije za vrijeme stare Jugoslavije, a nekad još davnije u njemu je stolovao beg Kopčić i bio strah i trepet ovoga dijela Vilajeta. Još iz tih vremena je datirao taj čuvenu pazar srijedom kada je i počela trgovinska razmjena između Otomanskog carstva i Mletačke republike i koji se zadržao još i dan danas. Tada su askeri i begovi iza leđa Stambola razvili živu i unosnu trgovinu s Mlecima posebice žitom i zarobljenicima. Nešto slično je bilo i s imotskim pazarom nekoliko kilometara južnije i kamo su moji šezdesetih odlazili, ipak na malo sofisticiraniji sajam i gdje se pored redovite razmjene stokom moglo naći i tekstila, šminke, pa čak i tehničkih uređaja. A, inače je s toga imotskog Pazara ganga prešla u Hercegovinu danas prepoznata kao naročit izričaj našega kraja, razvijen zapravo još za turskog vakta i koju bi majka u onom očaju kad Crna ne bi htjela ama baš ni repom mrdnuti zapjevala. Crna je zamakla iza Oštrca, a mi nikada poslije nismo imali kobilu, jer je otac kupio traktor i kotač zamašnjak obiteljskog napretka krenuo je u nezaustavljivu vrtnju. Tako su se, koliko s ove daljine mogu rekonstruirati, u ekonomskom smislu stvari počele mijenjati. A, koju godinu ranije, točnije 1967.-e banuo sam ja u ganjc novoj volkswagenovoj bubi sa sjevera Njemačke, iz nizinskog grada Hannovera u ove krajeve. Doduše još u utrobi, ali, i to se računa, zar ne?!

Inače sam prirodnom olpodnjom začet u bolničkom kompleksu u kojem je majka radila i stanovala, a kamo

je otac dolazio iz svoje barake iz Pattensena, kojih petnaestak kilometara udaljenog gradića nadomak Hannovera gdje je on radio u drvodjelskom pogonu kod gospodina Kubisha, a koji je netom što je stari umro sin ekspresno prokockao.

Pričala mi je kako je kompleks vrvio ženama iz naših krajeva i kojima su dolazili muževi ili švaleri pa je sve izgledalo kao u najboljim danima mladosti, tako da je ta prilagodba na tadašnje njemačke standarde vrlo glatko išla.

I tako su se moji, netom što su doselili tamo, a u sklopu jugoslovensko –njemačke razmjene radnika, brzo snašli i počeli raditi, skupljati lijepu šuštu i umjesto da, molim lijepo i ostanu tamo, skrase se, ne mislim u bolničkom kompleksu nego u nekom boljem kvartu, npr. na Mittelfeldeu gdje je živjela moja tetka koju su isto tako sa sobom povelili ili možda u samom Kroepckeu, u centru koji je tad još bio pristupačan i za obične radnike, ali ne!, otac je vjerovao u ono čuveno obećanje da se radi samo o PRIVREMENOM radu u inozemstvu i da će se oni netom što završe kuću i pošto podebljaju bankovni račun vratiti nanovo ovamo i započeti s nečim ovdje. A, vjerovao je i u Jugoslaviju, kao i većina njih tada i kako nema tog vanjskog i unutrašnjeg neprijatelja koji će tu nešto pomutiti. No, ‘neprijatelj’ je ipak zamutio i znamo kako je sve to prošlo.

Oni su se, dakle, do zubiju punog majčinog stomaka tog vrelog ljeta zaputili u Mostar dati čovječanstvu, evo, svoj neponovljivi doprinos.

E, sad mi je tu malo čudno kako su došli na tako originalnu ideju živjeti tik uz rodilište, sjesti u auto i drna-

dati se dvije tisuće kilometara, od kojih je pola bilo makadamskih, do mostarskog rodilišta?! To mi nikako ne ide u glavu. Mogli su to, recimo, napraviti tamo, pa kad malo porastem doći krstiti me ovdje i bilo bi, mislim, sve u redu što se tiče sakramenata, ali, ne!, otac je htio i da rođenje i prvi sakramenat bude sve kako Bog zapovida; u našem rodilištu, u našem mistu, kod našeg pratra i u našoj staroj crkvi. To jest, htio je uhvatiti još zadnje dane da to obavimo u našoj staroj crkvi, jer nova crkva, a sve u sklopu tog općeg zamaha, samo što nije bila gotova.

- E, jebi ga stari! – brundao sam iz utrobe sa zadnjeg sjedišta gdje samo se majka i ja jedva smjestili među stvarima, znate onim kako ih gastarbajteri znaju nabiti, a na prednjem sjedištu bez imalo srama svoju kraljevsku guzicu je uvalio neki naš rođak, koji se bez obzira na trenutno stanje naše male obitelji uvalio nekim glupavim izgovorom. Zapravo, ljubomoran na novu bubu i prinovu koja samo što nije banula. Naravno da nije obadavao na to moje brontulavanje nego je se besplatno vozio natrag u, svi u bubi su vjerovali, socijalizam s ljudskim licem.

- Možda postanem Bayernov prvotimac! – posebno sam galamio tamo oko Jajca gdje Vrbas teče uzvodno, ali stari ni čut. Uostalom, draži mu je bio Velež, a znamo protiv tako nečeg nema pomoći.

- Evo, mlada niko ti ga nemore ukrast! – rekao je doktor, naš rođak držeći me za noge i pokazujući mojoj majci na moj lijevi but i mladež okrugao poput mjeseca u tom istom kolovozu.

- E, pa, nevista, kad je ‘vako, ja ću mu biti kum! – još

je za svaki slučaj dodao kao da se, u najmanju ruku, red kandidata za mojeg kuma već stvorio.

- More, rodijače, samo daj der mi ga malo! – rekla je majka, htijući ga zapravo predat đavlu kao i Crnu, kad je vidjela kako me bezdušno okrenutog naglavačke drži i maše sa mnom kao da sam kakav, božemiprosti, iscidak.

- E, daćeš mi unda te naočale i majicu! – još je rekao mom starom kad mu je u hodniku predao maštuluk tj. veselu vijest, jer normalo, rođaci smo, nije sad baš mogao tražit lov.

Stari se namah skinuo i predao mu to, te odjurio do sobe, znate već komu u susret.

- Ma da bi mu i bubu da me je pita! – tako je rekao materi i meni kad nas je ugledao u onoj sceni koja nikog ne može ostaviti ravnodušnim.

Naša stara crkva nije se nalazila u sredini polja, ili usred mjesta kako bi se to u normalnim okolnostima očekivalo, nego u sredini brda koje je raslo iznad mjesta i okruživalo ga poput nekog zaštitnog i neprobojnog bedema. Uvriježeno je mišljenje da je razlog tomu kada su Turci bili u mojem kraju stanovništvo je kuće gradilo na padinama brijega, a ne u polju, iz razloga ako je bilo potrebno bježati, to su onda mogli lakše učiniti. Tako kaže jedna teorija. Meni je razloznije da su se kuće gradile u brdu iz razloga da se polje ostavi za obrađivanje, jer ionako je u tim kraškim područjima obradivih površina bilo malo. Iako to ne znači da su Turci bili cvječke i činili sve da se osjećamo komforno. Vjerovatno je polje njima pripadalo, kao i kod svih

osvajača na svijetu koji uvijek zauzmu ono najbolje. Općenito im taj dio Hercegovine nije bio toliko interesantan jer se nalazio izvan tokova velikih rijeka posebno Neretve i Trebižata i nije imao neku ekonomsku isplativost. Zato smo mi kaurini (nevjernici) i mogli biti sigurni tamo, u brdima čekajući da se uspostavi prvi digitalni signal.

Ipak, Turci su ga jedno vrijeme bili naselili jer je mjesto također bogato vodom, valjda vjerujući da će ta strateška sirovina nekad imati nekog potencijala naročito električnog i mjesto je bilo feudalno dobro dizdara Muse (zapovjednika tvrđave) i pripadalo je mostarskoj nahiji. Ali, su ga početkom 19.-og stoljeća Turci napustili, jer timari i nadarbine iz tog područja nisu bili zadovoljavajući, a i nije bilo novih patenata, pa su askeri (vojvode, kapetani, age, neferi...) išli drugamo gdje su mogli bolje ubirati 'desetine' i udobnije živjeti. Iza njih je ostala prilična pustoš, jer nisu ništa ulagali, samo su trgovali, a biskup Blašković, koji bi inače povremeno svratio, 1735.-e kaže da su tek rijetki slušali misu i primali sakramente. Uz to još veli da su ljudi u tom kraju nevjerovatno stasiti i snažni s prirodno ugrađenim nagonom za samoodržanje.

Nemam saznanja da je tu ikada bila izgrađena neka džamija, očito Turci se tu nisu vidjeli trajno, ali evidentno je bilo da je proces rekristijanizacije bio nužan. Živjelo je tu i nešto pravoslavaca, kako je pobrojao biskup, ali su se i oni u daljnim povijesnim pretumbacijama utopili u većinu. Zapravo, obitelji i imena koja se danas tamo nalaze vuku korjene iz raznih krajeva, a vjerovatno je nešto i turske krvi ostalo, u najmanju

ruku, jer su imali pravo 'liganja' tj. pravo prve bračne noći, a malo je vjerovatno da su bili sterilni.

Bilo kako bilo svako naselje teži da ima svoj centar, pa tako i naše skoncentriralo se ispod crkve i taj je dio prozvan Poklečani. Opet tu postoje dvije teorije oko nastanka toga imena; jedna je da je narod koji je dolazio iz okolnih mjesta tu na misu kada bi ugledao toranj od crkve onda bi kleknuli, jer je takav bio običaj i navada skrušenosti koji možemo kod starijih žena uočiti i danas. Druga, meni bliža etimologija toga imena, je ta da je naselje nastalo ispod klekove šume, koja se prostirala cijelim brdom Jarebinjak, a kamo su jarebice imale staništa i tako je stapanjem glasova naselje ispod kleka i dobilo ime Poklečani.

Kada danas gledam te dvije tri sačuvane slike mojeg prvog sakramenta vidim sebe u paketini i oca golog do pojasa (kao da je tad imao samo onu jednu majicu), našega staroga pratra i kuma, kako netom pošto su dovršili obred krštenja i kad se je još jedna ovčica pridružila stadu, stoje ispred crkve i bocom rakije nazdravljaju tom radosnom događaju.

A, dijete usred slike, zaokruženo, crveno u licu, lijepe bijele puti, ni traga otomanske čađavosti. Eh, di ste Turci, mislim se, ništa više od vaše nadarbine nije ostalo! Volim tu staru kamenu crkvu gdje su se otac i mati vjenčali, ali ona je sad samo na tim slikama, nigdje više, jer su je ne znam zbog čega srušili i kamen upotrijebili za nešto drugo. Vjerovatno su ga razgrabili i uzidali u okolne kuće. Stoga nije ni čudno da se našim bakama u tim kamenjima povremeno ukazuju sveti likovi noću dok se spremaju zaspati moleći kunicu. Slika

te jednostavne građevine mi budi neka davna sjećanja i oživljava legende nebrojeno puta ispičane. Mjesto mojeg krštenja danas više ne postoji, pa sam što se tiče tog prvog sakramenta kršten gotovo kao kod ranih kršćana koji su svoje obrede obavljali bilo gdje u prirodi, gdje se kako tko zatekao. A, ja sam se vođen tim davnim obećanjem komunista zatekao ne u Hannoveru nego u Poklečanima. A, otac opet vođen tim istim obećanjem o zori Novoga doba nije me nikad više vratio natrag, te sam rano djetinjstvo proveo s lukovima i stijelama čekajući Pričest.

E, sad ako ste pomislili da su izgradnjom nove crve stekli bolji uvjeti što se tiče sakramenata, tj da pratar nije više lovio ljude po polju, nije baš bilo tako. Dobro, što se mene tiče i takvih čiji su roditelji radili u Njemačkoj, mi nismo imali nekih osobitih poteškoća. Ali, ovi domaći čija je zarada zavisila od tada svemoćne Partije nisu mogli samo tako mirne duše ići u crkvu. Bilo je tu još nešto seljaka koji su živjeli od svojih žuljevitih ruku i nije ih to diralo, ali svi oni koji su radili u radnim oraganizacijama (kako se nekad zvalo ono što mi danas zovemo firmama), u školi, ili bili na nekim rukovodećim mjestima, e njima je bogme frka bila generalna. Nije baš bilo uobičajeno da se sad neki partijac, mirne duše nedjeljom pojavi u crkvi i svoje donošče poškropi svetom vodicom i krsti, na opće veselje. To bi se, u najmanju ruku, kosilo sa svim tadašnjim postulatima, a posebice onim da je raj na zemlji, a ne na nebu. Zapravo, njihova djeca su išla s

nama na vjeronauk i tu je postojao neki prešutan dogovor da se to u Komitetu ne budu je, ali problem je bilo učiniti sakramenat.

Postoji jedna stvar u vezi sakramenata, posebice u vezi sakramenta krštenja, a ta je da se dijete mora krstiti unutar dva mjeseca da bi se zaštitilo od zlih duhova.

Naravno da stu to i vrli članovi partije znali, jer samo koljeno prije, zapravo koju godinu prije ne da nisu čuli za Marxov Kapital ili Diktaturu proleterijata, nego nisu znali ni člansku knjižicu pravilno ispunit. Plus, kako su zbog novonastalog statusa imali neodgodivih obaveza rijetki su Krštenje stigli obaviti u tom zadanom roku.

Te bi se to znalo protegnuti sve do Pričesti, a, ona je, što i vrapci na grani znaju, dolazila oko osme godine. Koliko se u tom periodu zlih duhova u kome naselilo, nije moje da sudim, no sve u svemu nekrštenih je bilo na pretek.

E, ali ne možeš se pričestiti ako nisi kršten!

U tim danima posebice bi se povećao ponoćni promet prema crkvi, pa bi se seoske babe ili stare cure sakrile uz cestu, dotrčale na sijelo i zapuhano izvještavale (grebi ga, nije bilo digitalnog signala, još od Turaka smo ga čekali, sjećate se);

- Eno ga oni inspektor iz Mostara dotra maloga! – i svi bi znali koji je to inspektor.

- Eno ga oni doktor iz Splita dotra ji dvoje!

- Nu, nu... Oni stariji vodnik prve klase iz Sarajeva dotra ji troje!

- Nu, nu, đava ga izijo, oni milicijuner s Lištice istra ji četvero!

I tako redom. Mogao je svećenik mirne duše i ostaviti

taj ponoćni termin, uvijek bi mu netko svratio. Pričest je, rekoh, dolazila oko sedme-osme godine, tj. u drugom razredu, a tad su to već neke ozbiljne godine kad te nitko nije morao vezivati, nosati, držati, mjenjati ti pelene i slično. Sve to smo mogli obaviti sami, s tim da smo prije položili sve (crkvenim) zakonom propisane ispite i dobili licencu da možemo samostalno i u taj drugi sakrament. Bili su to dani ponosa i slave, u čemu su nam se, naravno, i oni s druge strane ideološke tarabe pridružili. U zadnji čas, doduše, ali i to se pika. Pa zar Isus jednom prilikom nije rekao da su mu najdraže izgubljene ovčice?!

A, na taj smo obred svi iz razreda doslovce hrlili. Bilo je to iz razloga da ćemo po prvi puta dobiti onaj okrugli komadić bijelog prozirnog ljepljivog kruha zvanog hostija. Nebrojeno smo puta sa zavišću gledali odrasle kako pred kraj mise svečano prilaze i primaju hostiju. Po tome se znalo kakav si; ako primaš hostiju to znači da si se ispovjedio, da nemaš grijeha i da si jednostavno, dobar vjernik. Recimo, cure za udaju su naročito hrlile primiti hostiju. Po tome su momci znali da mala noću ne šara. Ili ako cura provede cijelu misu klečeći, e takvoj onda nije bilo ravne.

Zapravo, svi smo mi bili nemilice uzbuđeni kakav je to okus hostije. Neki su, recimo, pričali da kad ti se ona zalijepi za nepce, ne smiješ ju jezikom odljepljivati, jer će te Bog pokarati, nego samo onako čekat da ti se sama od sebe u ustima otopi.

Meni je srce tuklo kilovate koji su se mogli mjeriti snagom naše nove trafostanice u očekivanju tog trenutka kada ću po prvi puta hostiju staviti u usta. Bio sam,

kunem se, spreman čekati cijeli dan da se otopi, ni za živu glavu ne bi je jezikom taknuo!
Samo, prije toga smo se isto tako po prvi puta morali ispovjediti. Ne sjećam se koje sam grijeha svećeniku naveo, pretpostavljam da nisu bili teški, te je sve u svemu što se tiče ispovjedi sve glatko prošlo. Trebao sam izmoliti Kratko djeloskrušenje i to je bilo to. Nakon toga smo stali u red i čekali. A, bilo nas je oho-hoo. Tad su škole bile prepune djece, ne k'o danas; petnaest ih do dvadeset u razredu. Mi to tada čak ne bi nazvali ni razredom. Ma, ni autobus ne bi doša' po nji'! Čekao sam kad će hostija konačno pasti na moj jezik, a ja je spretno progutati.

Inače, sakramenat Pričesti ne mora kao sve ostale sakramente nužno obavljati svećenik. Može ga recimo obaviti i časna sestra, ako dobije dozvolu od biskupa, ali mi smo rijetko kad imali časnu sestru, jer pošto je naša župa bila udaljena, moglo ju se čak i nazvati kažnjeničkom, te je gotovo uvijek kod nas bio samo jedan svećenik koji se o svemu brinuo. E, sad kako je u to vrijeme, velim, bilo mnoštvo djece našem jadnom starom pratrau trebalo je stvarno puno dok do mene stigne.

Cupkao sam i čekao, što drugo?!

- Tijelo Kristovo! – pratar je rekao.

- Amen! – rekao sam, isplazio jezik i zatvorio oči.

Nešto suho palo mi je na njega, ja sam ga poput poskoka zgrabio i ubacio unutra, Isti tren zalijepilo mi se za nepce!

- A, u p...u materinu! – naravno da nisam to rekao.

Otišao sam i sjeo kod svojih u klupu.

Čekao sam neće li se odlijepiti, ali hostija je stajala gore zalijepljena i ni makac. Još se jednim rubom naslanjala na meko nepce tamo baš di najviša škaklje i gotovo da se nisam mogao suzdržati ili da se nakašljem ili da se nasmijem. Stojički sam sve to podnosio. Prebrodio sam tako i Evanđelje i Propovjed i Vjerovanje, disao sam samo na nos, čak došao do Očenaša, a ona ni makac. Nisam se usuđivao pogledati okolo kako stvari stoje, pretpostavljo sam da su ovi moji to već davno obavili i sad uživaju u mojim mukama. Naravno, pravio sam se da sam je progutao i ja, ali ljudi dragi nije me išlo pa nije. Zapravo, sve me je više škakljalo, te počelo grebati, i taman kad je trebalo svima pružiti ruku mira i reći mir s tobom, a to nikako nisam mogao izreći s tim čudom na nepcu, ja sam onim istim svojim jezikom učinio pokret lijevo-desno, naprijed – nazad, odlijepio je i progutao!

Rukovao sam se sa svima okolo i više puta ponovio ‘mir s tobom’, tako da svi vide da s mnom nema šale. Danas, gledam tu sliku kako stojimo ispred crkve na tom kišnom danu, iz dubine sedamdesetih, mi dječaci u najboljim odjelcima, a djevojčice u bijelim haljinicama na tragu anđeoskih, s diplomama od Pričesti koje držimo na prsima, tako da nam se između njih i kose koja ravno pada na obrve oči jedva naziru. Ja namjerno stisnut pored jedne s plavim uvojcima. Naš stari pratar u sredini se umorno smiješi. I ludi Pajdo sa strane vrti neku tajnovitu stvar među prstima.

Bila je to, mislim, sedamedeset sedma ili osma, kažu da je tad vreća brašna koštala sto maraka, a ako vreća brašna košta sto maraka onda to znači da nam dobro ide. Tako se naime u to vrijeme kod nas računala konvertibilnost i snaga naše tadašnje valute. Recimo jedan novi traktor koštao je jedanaest tisuća maraka. A, naša valuta se zvala dinar. Sad se ne mogu točno sjetiti koliki je to ekvivalent bio u dinarima za tu vreću i taj traktor, samo znam da su svi bili ponosni na taj dinar.

Bio sam peti ili šesti razred kad mi je otac dao crvenog konja da ga mogu poslije mise potrošiti. Dobro, nije to bio crveni konj kao u Šošona ili Apača, pa da sam ga mogao zajašiti i zamaknuti u galopu u horizont, bila je to novčanica na kojoj je tada bio uslikan crveni konj koji se propinje i koji je predstavljao snagu naše ekonomije i općenito društva.

Iz moje perspektive novčanica je iznosila puno više od deset dinara i bila deset puta dojmljivija nego onaj tužni rudar na njoj i kojeg se ponekad moglo naći po džepovima kod ovih mojih. I prirodno je da je konj jači od rudara, ne dvojim, ali pojaviti se poslije mise u ekipi s tom jednom konjinom značilo je, braćo draga, da svakoj trebi iz razreda u najmanju ruku mogu platiti sok! Ovdje, naravno, nanovo apeliram da su moji radili u Njemačkoj, pa to možda daje malo iskrivljenu sliku našeg tadašnjeg standarda, ali sa sigurnošću tvrdim da sam ja s tim crvenim konjem zaista bio na konju. Štoviše, što se mene tiče, uskoro je postao obična kobilica te sam trebao poveću ergelu njih da bi zadovoljio sve neutaživije želje ljepšeg spola. Ali, i to da je

mnogobrojne konje uokolo u međuvremenu zamjenila lakša ili teža mehanizacija, te je sve u svemu slika na tom općem planu izgledala prilično dobro, i to je postalo razvidno.

Danas znamo da je taj sistem ipak izgledao mnogo čvršći nego što to uistinu bio jest. No, mi smo nemi-lice tjerali te konje i rudare, jer tu ništa drugo nismo ni mogli.

A, i stari je bubu zamjenio kombijem, jer je jedino tako mogao prebaciti sve više i više stvari iz Njemačke. Kuća je već odavno bila gotova, de facto je trebalo radit novu ili neko skladište za pospremiti tu gomilu i koja se svakog ljeta ili zime na ‘urlapu’ iliti godišnjem odmoru sve više i više povećavala. Jedino što nije bilo gotovo bio je taj PRIVREMENI rad tamo. Ali, dok god se njemačkih mašina po moglo trefiti po gradilištu kako onako tugaljivo leže ostavljene, čekajući da ih spretna gastarbajterska ručica mazne, nikog to nije odveć tangiralo.

Ali, sakramenat Krizme već više nije bila zajebancija. Naravno da ne mislim da je ovo prije bila zajebancija, ali Krizma je nešto u što ulaziš na pragu zrelosti, oko petnaeste godine, a to, bogme, već obvezuje.

Krizma za crkvu znači da se potvrđuješ kao njezin punopravni član i vjerni sljedbenik, napominjem ovo ako je netko bio lijen pa zaboravio. Još se, da podsjetim, zove i Potvrda, iz navedenih razloga. Potvrdom se zapravo zaokružuju ti ‘inicijacijski’ sakramenti pristupanja crkvi. A, to su, ponovimo, Krštenje i Pričest. Druga je priča što sa nama biva nakon toga, kako se manje više svi raspemo po svijetu, mnogi više

nikad ni ne vidjevši se, ali cijeli konvoj nas onih istih koji smo bili na Pričesti dovukao se sretno do tog slijedećeg našeg sigurnog odredišta.

To je značilo da smo, iako nije bio u školama obvezno kao danas, ali u turbo-katoličkom kraju kakav je bio moj nije dolazilo u pitanje je li obavezan ili nije, da smo i svaku, dakle, katehetsku godinu uspješno obavili i da možemo pristupiti na slijedeću stepenicu što se tiče sakramenata. Više nitko nije ni primjećivao da su i ovi s 'crvene strane' isto tako redoviti s nama i zapravo pomalo je enigma to kako danas neki tvrde da je crkva bila zabranjivana u socijalizmu, kad sam evo ja očevidac da su oni cijelo vrijeme bili s nama.

E, sad ne bi se ja htio miješati u te rasprave tko je s kim bio, tko je zabranjivan, tko nije i o kojima ionako nemam puno pojma, znam samo da to ljeto kada će biti Krizma, mogu slobodno opisati kao - piši, propalo. Cijelo smo to po meni najljepše godišnje doba, pogotovo njegov početak kad je naše polje puno ljljana, morali na dodatne vjeronaučne sate koji će nas uvesti u sakrament Potvrde. A, to je značilo učenja preko glave i onda ispitivanja od strane pratara. Čak smo imali i završni pismeni i usmeni ispit, eto do koje mjere je to ozbiljno bilo.

E, sad ne znam čiji se to nerv zakoprcio da nam je po toj žegi priuštiti takvo zadovoljstvo, ali bilo je too much. Mogli smo to recimo u proljeće kad zamiriše cvijeće, ali ne! Neki kažu da bez patnje nema iskupljenja, pa možda u tome leži kvaka. Ali, barem si se mogao izvući da ne ideš u polje raditi. Tek bi onda skužio da Turci i nisu bili tako glupi. A, kako sam ja, da se pohvalim,

u ovoj 'regularnoj' školi bio prilično dobar, normalno, očekivalo se da ću i na Krizmi briljirati, tj. potvrditi. A, Krizma je za cijelo mjesto značila grande spettacolo, tj. dernek velikih razmjera kada će se okupiti mnogo-brojni koji inače ne žive u mjestu, a takvih je u mojem kraju bilo na pretek. Ne samo ovi s privremenog rada, nego i brojni studenti, đaci, radnici, intelektualci, doktori, tko sve ne? Svi oni koji su većinu godine izbivali iz nekog razloga. Doći će galantari, sladoledari, cirku-santi, šibicari, cigani, prosjaci, ma sva tmuša i tma, koja je tu namirisala njemačke marke i taj jaki dinar. Bit će finale turnira u malom nogometu, stolnom nogometu, borba bikova, bacanje kamena s ramena, skokovi s mista, bit će gange, plesat će se trusa, bacit će se šijavica, bit će velika šetnjica i sve kako i treba biti na derneku koji drži do sebe.

Doći će ovi iz Amerike tražit cure za udaju, tako da će to ljeto ostati u trajnom sjećanju jedne moje tetke, jer se jednome po tom pitanju sreća svojski osmjehnula, i, fala našim ljljanima, traje i dan danas. Doći će iz Australije, Kanade, s dalekih mora itd. Ali, nije na odmet opet napomenuti sve to u vremenu kad nam je (prividno) dobro išlo. Bili smo ushićeni zbog svega toga.

Poklečani će se pretvoriti u mjesto iz snova kada će se mnogi, međuostalim, i prvi puta zaljubiti.

Jedan rođak iz Mostara mi je rekao da će čak doći Meho Džeger održati koncert!

I doći će biskup!

U velikom mjestu, to jest u gradu, biskup je osoba koju ako želiš možeš svakodnevno vidjeti ili sreći. Kao uostalom nekog igrača ili pjevača, tv voditelja, manekenku,

prvaka u boks, frajera, doktora, zubara, medicinsku sestru, policajca, klošara, čistača, pjesnika, novinara, frizera itd. Kod nas si mogao sresti pratru (običnog), učitelja, poštara, matičara, bolničara (istog i za stoku i za ljude), vozača autobusa, električara, gostioničara, šumara i mislim da je to bilo sve što se tiče tih glavnih faca. Naravno, svakodnevno si sretao i sve ostale seljake, ali to se nije pikalo.

Ali, da će doći biskup, bogme nije se to događalo samo tek tako. Pucneš prstima i evo ga; biskup! A, jok! Nije da on nije dolazio od one 1735.-e, ali da je rijetko svraćao, to je bila sura istina. Meni je tad bila prava enigma uopće zamisliti kako biskup izgleda. Znali smo recimo da je puno bolje obučen nego naš pratrar.

- I deblji je! – rekao je Juka.
- Vozi Pežoa! – rekao je Stole.
- Ima pozlaćenu kapu! – rekao je Iko.
- Ima časnu sestru! – rekao sam ja.

Većinom je dolazio za Krizmu. Zapravo se ne sjećam da je biskup ikad osim tad više svratio. Pa kad bolje razmislim što bi kod nas i radio?!

E, sad biti nespreman za biskupa, ne znati nešto iz katekizma katoličke crkve ako te biskup upita bila bi, ne treba ni spominjati, kakva sramota, ne samo za tebe krizmanika, tvoga kuma, tvoje ukućane, nego i za cijelu tvoju župu, praktički. Stoga, bili smo cijelo to vrijeme vrijedni kao mravi.

I konačno je došao taj dan.

Obukli smo se najbolje što smo mogli. Mi muški smo morali imati bjelu košulju, plave hlače i crne cipele.

Djevojke su morale imati sve to iste boje, jedino je

umjesto hlača morala biti suknja. Kumovi su mogli po izboru, ali podrazumjevalo se da to ipak mora biti pristojno.

Masa svijeta je došla. Ne samo da je crkva bila puna, nego i dvorište, na čijoj smo sredini bili mi postavljeni kao centralne figure događaja, pa i izvan zidina dvorišta svijeta je bilo sva sila. O automobilima da i ne govorimo. Isticali su se, naravno, oni gastarbajterski, u velikoj većini mercedesi. Viđeniji momci imali su golfove jedinice, i to sarajevske, tad tek ostisnute, a ovi malo manje viđeni imali su fićeke. Svakom prema zaslugama, što je i bio red. Amerikanci, Australci i Kanađani imali su kaubojske šešire.

Biskup se prekrstio što je bio znak da krećemo. Naprijе, standarda misa kako i bog zapovjeda, onda Evanđelje, pa Propovid u kojoj nas je gospodin biskup strašno nahvalio, posebno nas krizmanike, a ponajviše je spominjao našu brojku koja ni prije ni poslije toga nikad nije bila dosegnuta. Kao i privrženost ljudi našega kraja unatoč ‘nesklonim okolnostima’. Svi smo zapravo znali što on to podrazumjeva pod tim ‘nesklonim okolnostima’, ali to, naravno, nitko nije pobliže obrazlagao.

Još je naveo nekoliko primjera mučenika koji su nekad vodili prljav i neuredan svjetovni život, da bi se nakon toga obratili i krenuli putevima vjere. Oni su bili ti naši egzemplari i lučonoše na životnom putu, kako nam je objašnjavao. Mi smo to i bez toga znali, jer je i naš pratar uvijek imao takve ili slične propovjedi. Zapravo, jedva smo čekali da nas biskup krizma, pa da gibamo na ringišpil. No, moralo se čekat do pred sami kraj

mise, jer naš dragi biskup je vrlo dobro znao da ako taj čin učini ranije teško da će nas naši kumovi uspjeti zadržati.

Oni su inače stajali iza naših leđa i tako nam ih, a što drugo, doli čuvali pa i za cijeli život, što je uostalom bila ideja kumstva. Još je bilo preporučljivo da nam isti kum sa Krštenja bude i na Krizmi, ali koliko se god se ja trudio da ga dobijem onaj moj kum doktor bio je stalno zauzet, na nekim dežurstvima, nikako nije uspevao da mi se javi na telefon, pa sam na kraju odustao.

Nisam htio da ga previše smetam. A, u ostalom je li me porodio, što bih više?! Kurac, lažem, nismo tad ni imali telefon, niti sam mu slao pisma, jedino sam mu bio poručio o čemu se radi, onako izokola, preko jednog što je išao na operaciju, ali odgovora nije bilo.

Našli su mi drugog kuma, moga strica, što mi je malo nelogično bilo da mi stric bude kum, ali, opet, nisam htio komplicirat zbog toga. Pretpostavljao sam da je jagma za kumovima bila tih dana prilična, pa je sve što vrijedi već bilo razgrabljeno. Normalno, kao i danas imati kuma na Krizmi je značilo da ćeš dobiti dobar poklon. A, znalo se manje više tko je u stanju isprситi poklončinu, pa su takvi, velim, već bili debelo zauzeti. A, kad već nemaš izbora ja sam se sve u svemu držao skromnosti što je i inače bila generalna strategija naše kuće.

I dobio sam šah!

To je to. Poklon po mjeri, reklo bi se. Da se razumjemo, ne bih ja odbio ni kakvu Jawu od 250ccm ili MZ-a isto takvog, do kakvog je bilo moguće doći na tadašnjem moto-tržištu, pa čak i nabrijanog fićeka, pa nek je i

polovni, jer mogli smo mi to vozat, pošto milicije u našem mjestu nije bilo, ali šah je bio, blago rečeno, kolac od poklona. Iako, kako su mi rekli, je to bila vrst (intelektualnog) ulaganja u moju budućnost.

Prišao mi je biskup. Bio je crven u licu, dobroćudnog pogleda, imao je onu visoku kapu na glavi za koju sam puno kasnije studirajući medicinske nauke saznao da se zove mitra, kako se i inače naziva jedan srčani zalistak znan kao ‘valvula mitralis’, jer baš slični na tu biskupsku kapu. I naravno da je bila pozlaćena. Imao je nevjerovatno bijele i nježne prste, a na malom prstu veliki pečatnjak isto tako pun plemenitog metala. Napravio je znak križa na mojem čelu iznad kojega je moj kumstric držao odmaknutu kosu.

Rekao je:

- Primi pečat dara Duha Svetoga!

- Amen. – ja sam odgovorio.

Onda mi je istu tu ruku položio na lijevi obraz i rekao;

- Mir tebi.

- I s duhom tvojim. – odgovorio sam.

I to je bilo to. Ništa me nije upitao, a bio sam spreman odgovoriti mu na svako ono pitanje koje smo imali u testu. Pa i više od toga. Bio sam spremniji od Martina Luthera svojevremeno, pa ništa. Ili, pak, baš zbog toga? Sav onaj trud i muka bili su uzalud, jedino je što sam pomislio. Ili, pak, to nije tako, drugo je što sam pomislio kad sam se sjetio vječnosti i duhovne dimenzije svega toga.

Poslije smo svi otišli na janjetinu, koja meni tad nije bila nešto napeta. Još sam pogledao žešću šoru mog ujaka i nekog Šiptara, te otišao na ringišpil, na kojem

sam konačno svega oslobođen napravio nebrojene krugove.

- Uzimate li ovog čovjeka za muža? – upitao je naš novi mladi svećenik svoju buduću ženu.

- Uzimam! – Ona je odgovorila.

- Uzimate li vi mladoženja ovu osobu za svoju ženu? – upitao je nakon što je dohramao do mene, jer je nekoliko dana prije spuštajući se paraglajderom niz Jarebinjak nezgodno doskočio i izvrnuo nogu. Neki su govorili da je to zbog toga što je umjesto jarebica ugledao anđela, te je letjelicu usmjerio u njegovom pravcu. Inače su jarebice nezgodne ptice čak i kad ih loviš puškom teško da taj njihov brzi i vrtoglavi let možeš pratiti, te ti treba cijeli arsenal metaka za pogoditi ju. Najbolje ju je gađati sačmaricom, jer kako se zrna poput kiše raspu ili, točnije, rikošetiraju onda je veća mogućnost da će je koje i zakačiti. Plus, se vrlo lako stapaju s okolinom, naročito kamenom i smeđim raslinjem kojega u našem kraju ima u izobilju, te stoga je prava muka dočepati se toga plijena koji, ako u tome uspiješ, je jako ukusan kad je na vatrici okreneš. A, ako ti se umjesto nje učini da se radi o nadnaravnom biću, kao što se učinilo našem prastru, onda, bogme, vrlo lako možeš stradati. Zapravo, pretpostavljam da je to bilo baš zbog njegove nenaviklosti na tako brdovite predjele kao što su naši, s obzirom jer su ga čak iz Slavonije poslali ovamo. Mora da je dokačio neki brijeg kojeg od tog mnoštva njih nije ni primjetio.

No, nisam ga pitao nego sam se samo prijavio i za taj

sljedeći sakramentat Ženidbe, kako bi to zasad bilo ‘sve kako Bog zapovida’ što se tiče sakramenata, na šta je on doslovce poludio, jer sam došao samo sedam dana prije, a nisam se ni ‘navistio’ kako se to u mojem kraju kaže.

Ako niste znali treba se prije ovoga sakramenta javiti barem tri tjedna prije da bi svećenik mogao slijedeće tri nedjelje pred kraj svake mise obavjestiti narod tko se uskoro ženi i tko prima taj, pa možda osim Bolesničkog pomazanja, najvažniji sakramentat. Jer, ljudi dragi, dočim stupaš u jednu takvu instituciju kao što je institucija braka u kojoj se moraš ne samo brinuti o svojoj sudružici / sudrugu nego i možebitnim potomcima, potpuno je onda razvidno o čemu se tu radi.

Naravno, da bi ja to bio učinio kako je to crkvenim zakonima i naloženo i ja sam se, zapravo, za taj sakramentat prijavio pa možda i dva mjeseca prije, kako i priliči odgovornim ljudima, ali tada je na župi kod nas još bio naš stari pratar (ne uvijek onaj isti stari, nego jedan novi stari), te kad sam ja njemu rekao da ću se ženit, on je rekao da nema problema, ‘samo dođeš jedan (!) dan prije i javiš mi se’. Te je otvorio jednu bocu, mi to zovemo, ‘pratarske rakije’ (a, svi vrlo dobro znamo kakve je ona kakvoće) i mi smo to, sve kako Bog zapovida i iskapili.

Ipak sam ja došao tjedan dana prije, kao da mi je nešto govorilo, ali evo vidimo to nije bilo dovoljno. Bilo kako bilo naš mladi pratar je ipak pristao vjenčati me, s tim da će me ‘navistiti’ odjednom za sva tri puta. Meni je pao kamen sa srca kad je se sve na koncu ipak tako dobro svršilo, a ono što je prevagnulo je, mislim, ipak

bilo da smo moja buduća draga i ja išli na temeljitu ‘predbračnu pripremu’, kako su se zvala sva ona predavanja koja su trajala pa i tjednima prije. I, naravno, obavili sve (crkvenim) zakonom propisane formalnosti u vezi toga.

Kako siješ tako ćeš i požnjeti!, kako bi inače rekao naš narod, a to mi je rekao i naš, moram to reći, pomalo strogi pratar.

Malo je, zapravo, na sve to utjecalo što sam ipak bio malo zakržljao u vezi sakramenata, ili općenito vjere, tj. dugo sam izbivao iz svojeg mjesta, školujući se po raznim gradovima, a tamo nisam stizao pohvatati sve te nove zakone koje je crkva donijela u zadnje vrijeme. A, kako sam, uz to, po prirodi perfekcionista htio sam da baš sve štima pod konac, te sam tako i izabrao kuma, jer malo mi je isto tako bilo dosadilo da mi stalno neki drugi kuma biraju. Moja buduća draga za kumu je izabrala svoju nabolju prijateljicu, kako i spada.

- Uzimam! – odlučno sam rekao i poljubio svoju ženu.

ĐAV'O U SELU

TRAKTOR

To da mi je otac bio gastarbajter je isto tako normalno kao što je nekome otac bio poljoprivrednik, radnik ili službenik, te partijski aktivist, predsjednik općine ili pak Mila Pidžina (nešto kao medijska Nela Eržišnik)... Živjeli smo dakle, doba egalitarizma; nitko nije bio previše bogat, a bogami ni siromašan. U stvari, kažnjivo je bilo biti siromašak. Možda su se neki zakašnjeli impresionistički pjesnici furali na siromaštvo, da bi kasnije postali zagriženi partijski aktivisti i, što da ne, današnji korifeji nacionalne svijesti (pa je pomalo tužno, a bogme i veselo s odmakom čitati one njihove stručke stihova o drugu Titu, bratstvu i jedinstvu, proleterskim brigadama i sl., da bi ih danas slušali kako je sve to prijevara, ružan san, somnambulno stanje svijesti koje je uzrokovano zračenjem iz Černobila).

U tom i takvom okruženju ja sam rastao, učio, bio dobar centarfor, prvi put zapalio, napio se, masturbirao (taman je stari bio po ne znam koji put promjenio pločice u kupatilu, kad sam ispod tuša uspio uhvatiti neku bjelkastu lokvicu u svojoj ruci, promirisati je i reći; Yees!, konačno si postao muškarac!), prvi sukob na ljevici (odbio sam, naime, čitati 'Male novine' umjesto 'Modre Laste'), prvi izlasci (otada se još nisam vratio), prvi poljupci iza škole... Pitate se zašto to spominjem?! Pa, eto tako.

Bok te, sjećam se kada je did (djeda, dida, barba, nono, babo, čiča) išao prodavati kobilu. Zvala se Crna. Upravo sam se bio probudio, kada su me zvali da uputim posljednji pozdrav Crnoj. Imao sam tad tri godine (koja memorija, a?!). Stajala je uz zidić ispred kuće naoko mirna, ustvari žeravica ljuta. A, ja sam sišao dolje onako još bunovan u pidžami i pojahao sam je kao Kaligula. Crna i did su otišli preko brda u Duvno na pazar, a ja na eurokrem.

E, tu se događa prijelomni trenutak; did se vraća s lovom, plus lova koju je stari poslao iz Njemačke i kupuje se TRAKTOR! Prvi u Rakitnu. Pravi pravcati traktor. Fergusson.

Tipovi koji su ga dovezli, neka braća iz Rakovice, gdje su se rečeni Fergussoni po engleskoj licenci proizvodili, su za dobiveni honorar otišli sedam dana u Makarsku na ljetovanje. Poslije će mi stari ispričati kako se nisu imali baš hrabrosti spustiti se u naše selo, jer su mislili da tu još ima ustaša, tek kad ih je sa smiješkom pozvao okuražili su se, poslije uz pršut i vino shvatili su da se 'gusta magla' već odavno digla, te su se zasluženo okrijepili, pa nastavili u pravcu Jadrana plavog sve u nadi da će omastiti brk kakvom zgodnom Čehinjicom.

I tako je kotač-zamašnjak obiteljskog napretka krenuo u nezaustavljivu vrtnju. Malo poslije dolazi kupatilo, centralno grijanje, svatko ima svoju sobu itd.

Kada drugi seljaci vide kako mi napredujemo, normalno, nisu glupi, žurno pakuju kufere i idu put Njemačke. Utakmica je počela; niču kuće, mehanizacija, asfaltiranje, vodovod... Oni koji nisu shvatili put uspjeha ostaju u trošnim, memljivim kućercima. Moje tetke su glavne mace u selu. Opsade kuće od strane momaka

traju svaku noć, baka ih tjera kao kakve dosadne muhe. Moja glavna briga je koju ću diverziju napraviti. E, tu je ta okosnica, prijelomnica, ishodnica, uspješnica, lomnica, vrhovnica, lijevaonica ili kako god hoćete, prednosti gastarbajterske zarade u odnosu na domaću. Mogao si ti družiti, nešto zamračiti, ali ako se puno vidi, bogami, najebo si! Znalo se koja je Gastićeveva kuća, a koja Samoupravnikova. I to je bilo pravedno; Gastić je ostavio kosti u tuđini, a Samoupravić je radije ostao doma, pio vino i uredno ševio.

DVADESETI ČOVJEK

Oni problematični u generaciji moga oca, da bi izbjegli vojsku, školovanje, trudne djevojke, sukobe s roditeljima i tko zna što sve ne, bježali su preko granice ili bili proglašeni ili su se proglasili političkim emigrantima. Po njemačkim su, ili nekim drugim, kolodvorima presretali naše trudbenike i vrbovali ih za svoje ideje. Ti vrijedni, skromni ljudi bježali su od njih k'o vrag od tamjana. Među njih je ubačena UDBA, pa je i stoga postojala opasnost. Naš Gastić, intimno, je bio podjeljen između lojalnosti Jugoslaviji, gdje je odrastao i služio vojsku (godinama su poslije vojnog roka govorili ekavicu, što je u našem ikavskom kraju bilo kao da ti netko para bubnjiće vrhom onog nožića za otvaranje konzervi, a koje su tih godina bile veliki gastronomski hit) i hrvatstva, koje je još samo bilo dječja mašta i uspomena sa guslarskih sijela (guslarske balade o Mijatu Tomiću raspaljivale su moj dječji um i budile maštu). No, na koncu, kada bi zbrojio i oduzeo, Gastić se odlučivao na taktiku čekanja. Mislio je; Tito je još

živ i neće biti ništa od promjena, a ovi naši emigranti su većinom neoženjeni hohštapleri i barabe... Kud svi Turci, tud i mali Mujo!

Moja rana sjećanja vrte se negdje oko te 1971.-e, dakle, godinu dana nakon što smo prodali Crnu, a koja je došla na krilima buđenja nacionalne svijesti. Sve je bila jedna neprestana svečanost; moji rođaci su bili non-stop pijani, tetke su bile potpuno sluđene opsadom okolo kuće i konačno su se prestale branit, pjevao je Vice Vukov i golubi s Marsa, a daleki odjeci studentskih demonstracija u Zagrebu su onako prijeteći visjeli iznad sviju nas i stariji su slutili da sve to skupa neće izaći na dobro. Ubrzo tako i bijaše; karneval predvođen pobunjenim krilom komunističke partije i pratećom zabavljačkom družinom, što je posjećivao gradove i sela i animirao stanovništvo, ubrzo je razbijen. Uz sve isprike da se ne radi ni o kakvom nacionalizmu, već željom za reformama i čistim računima, stvar je izmakla kontroli. Nije trebalo dugo čekati pa da Tito, po starom običaju, sve presječe represijom. Oni spretniji pobjegoše van, a oni nespretniji završiše u ćuzi. I tako, od svega ništa! Hrvati se još jednom nasukaše na trošnom brodu i nemirnom moru, a našem promućurnom Gastiću, pogađate, nije trebala naknadna pamet; znao je da će pir svršiti.

No, jedna druga stvar zaokupit će moju maštu, moj život, i čitav živi i neživi svijet oko mene. O čemu se radilo? Potrefilo se da je otac to ljeto dovezao crveni volkswagenov kombi koji je krstario cestom poput del-fina dok siječe valove. Pa kad sam ga ono prvi put ugledao tamo na onom usjeku na ulazu u selo, odakle su i ona braća iz Rakovice gledala, noge su mi se odsjekle,

srce mi je prestalo tući, a ja sam potrčao u susret toj ajkuli koja je tako iznebuha grunula u moj svijet drvenih pušaka, bicikla, lukova i strijela, skloništa, tata-rata itd. i zabila se u moje srce poput komete. Ne trebam ni reći da sam svaki bogovetni trenutak provodio u njemu, noću ga obilazio, jedva čekajući jutro da svane i da stari kaže da idemo negdje. A, išli smo, normalno, u Mostar na Velež-Zvezda gledati glasoviti BMW (Bajević, Marić, Vladić), na more, u planine i gdje sve ne, samo da smo u krstarici. Ljeto kao ljeto; puno svjetla i vreline. Moje srce je raslo, moje grudi su se nadimale, a misli prijetile da će prepući pod tolikom radošću.

No, svaka je sreća kratkog vijeka, kažu, a ubrzo se to obistinilo i u mojem slučaju. Naime, jedan je dan u selo upala soldateska; JNA-rezervisti. Zaposjeli su sve važne objekte u selu; štale, kokošinjce, sušionice, trapove (mjesto gdje zimuje krompir), septičke jame, poljske WC-e... Samo što nisu bili u našim spavaćim sobama.

I uzeli su nam kombi!

Ja nisam imao pojma o čemu se tu radi, a nitko mi to nije smio otvoreno ispričati, ukućani su međusobno šuškali, shvaćao sam samo da to nije za dječije uši, te nisam ni zapitkivao, no danas znam što je bilo.

Naime, unatoč evidentnom porazu 'Proljećara', u emigrantskim političkim krugovima prevladava ideja da se ide u Jugoslaviju dignuti, ni manje, ni više, nego oružani ustanak! Možemo samo zamisliti te ljude koji, unatoč silnom jugoslavenskom represivnom aparatu, nakon sloma Proljeća, posvemašnjim progonima, zatvaranjima, histeričnoj kampanji, dolaze na zamisao

dizanja ustanka! Ma kakav Rambo, kakvi bakrači, dovoljno je par pravih ustaša da sve to sjebu!

Što normalan čovjek na to da kaže?

Nije to samo stvar nacionalne osviještenosti, želje za državom, arhetipske borbe dobra i zla, neizdrživog emigrantskog života, zapravo svakakvih jada kojih su se ljudi toga doba nagledali... Ili što bi rekao Tenžera; ima tu i epske hrabrosti i prkosa onoga našega mladića ili čovjeka kojega srećemo po birtijama i provincijskim kolodvorima, spremnog da se potuče protiv desetorice. Taj razmetljivi dečko ne pita za cijenu, on bridi od snage i želi akciju odmah.

I iz tih razloga ti naši emigranti su donijeli nepromišljenu odluku da se ide provaliti u Jugoslaviju. No, ako se samo sjetimo atentata na Olimpijadi u Muenchenu, Crvenih brigada ili pak grupe Bader-Mainhof, to nije ni čudno. Bio je to zapravo trend onoga doba. Nešto kao kad Osama bin Laden puši hašiš i teledirigira Al Qaidu.

Na australijskim pustopoljinama, njih nekolicina, počinju kondicijske pripreme. Iskristalizirat će se brojka od dvadeset ljudi, koji se prebacuju na jedan poligon u Austriji. Tu se odvijaju završne pripreme. Na samoj granici će ih dočekati pripremljeni kamion, koji će ih prebaciti u planine Bosne. I onda je nastala prava pomutnja; u zemlju su upali teroristi, spremni da potkopaju ustavno-pravni poredak. Oni su najgora vrsta ustaških zločinaca i ostataka kvislinškog režima, potpomognutih domaćim izdajnicima. Spremni su na ubijanje civila, diverzije na vitalnim objektima, političku destrukciju i narušavanje sloge naših naroda i narodnosti. Tako se, naime, glasala javna propaganda.

No, pogađate, meni sve to skupa nije bilo bitno; moje makine nije bilo i cijeli moj svijet bio je nepovratno srušen, te sam (a, što drugo?!) tugovao.

Ako pogledamo što je bilo od tih hrabrih dvadeset momaka, stvar se odvijala ovako; UDBA ne bi bila UDBA da nije saznala sve u startu, Hrvati ne bi bili Hrvati da nisu naivni kao što jesu. Naime, ubacili su im agenta već u Australiji (koji će u postfestum priložima i raspravama biti nazvan ‘Dvadeseti čovjek’). Znali su za sve planove i kretanja; pratili su taj nesretni kamion već od slovenske granice i pustili ih da uđu u Bosnu. Iskricali su se negdje kraj Bugojna i onda, na silno iznenađenje, shvatili da nije nikakav ambijent za ustanak, već da su ulice i ceste pune vojske! (Vjerovatno su režali jedan na drugoga, međusobno se okrivljujući.) Povukli su se u brda i povremeno se noću spuštali u sela po hranu. Bauljali su po vrletima, ulogorivši se na obroncima planine Raduše. A, pošto je turistička sezona bila u jeku pretpostavljali su, ako se domognu obale, da će se lako skriti među turistima i nekako prebaciti u Italiju.

No, dogodio se i taj prvi sukob s JNA, gdje je bilo mrtvih na obje strane.

I taj prvi mrtvi rezervist biva inicijalna propagandna kapsula; nezapamćena medijska histerija i mobilizacija kao da je napao Treći Reich. Policijski sat, oduzimanje vozila i sve što ide uz izvaredno stanje. Jedan od mrtvih rezervista bio je lokalni partijski dužnosnik (vidite gospodo kako je Partija imala ljude u prvim redovima), koji je pokopan uza svu pompu, na čast i ponos ljudi našega kraja. Zavladao je ogorčenje i bijes među narodom, jer poginuo je častan čovjek, otac troje djece, muž i nadasve Narodni junak!

Dakle, tih devetnaest momaka (jer, rekli smo, dvadeseti je bio krtica), sigurno su silno bili iznenađeni kada su shvatili da ih narod, s kojim su računali dignuti ustanak, zapravo ne želi. Snovi o tome da ih u domovini čeka obezglavljeni narod, kojemu trebaju vođe da ga oslobodi od jugounitarizma, raspršili su se kao mjuhur od sapunice. Vjerojatno su mislili, a i prirodno je da je tako, da bi najviše voljeli da su u nekom australskom pub-u ili njemačkom puf-u s whiskeyem u ruci i kurvom na koljenu, nego u jebenoj hercegovačkoj planini, ratujući, ustvari, protiv cijeloga svijeta.

Možda je nekima od njih bila utjeha, naravno ako su išta čuli i čitali o tome, da su se u istim vrletima sakupljali hercegovački hajduci napadajući turske karavane i dijeleći sirotinji. Sigurno su se neke žene i babe po crkvama potihom molile za njih, ali slaba je to bila utjeha. Bili su zvijeri uhvaćene u zamku.

Jedna grupa razbijenih emigranata nabasala je na našeg susjeda Krešu, tražeći hrane. Čovjek ih je kao pravi domaćin i ustaša u duši, posjeo i ponudio pršutom i vinom. Momci su se najeli i opskrbili. Krešo je otao u dilemi; da li da ih ide prijaviti ili sve zataškati kao pravi domoljub. Cijelu noć je, ne sklopivši oka, šetao gore-dolje.

Poslije će se saznati da su momci još navratili i kod župnika, koji ih je prijavio čim su nastavili dalje.

Župnik se izvukao, a Krešo je dobio silne batine, koje će osjećati do kraja života.

Ne shvaćajući šta se zbiva, ja sam u toj gužvi smazao hrpe pašteta koje su također bile novina na tržištu, a koje su mi darovali vojnici dok su se vrmali oko mojih tetki. Onda sam se tako isповраćao da mi se pašteta godinama gadila.

Emigranti su razbijeni, vojska je otišla, dovezli su naš kombi (ulupan, prljav, ali ja sam bio presretan) i sve se nanovo vratilo u kolotečinu.

PRIVREMENI RAD U INOZEMSTVU

Partija je kod nas, nasuprot komunističkim organizacijama Istočnog bloka, često pothranjivala iluziju da se radi o najprogresivnijoj od svijeta. Naši su se dokoni političari, stvarajući privid da se nešto radi, izmišljali okrete i zaokrete u politici, ekonomiji, kulturi, športu, školstvu... Jedina konstanta bila je da su jedni te isti ljudi bili na vrhu. Periodički bi stradao poneki hrvatski ili srpski moćnik koji bi se toliko osilio da bi izgubio osjećaj za mjeru.

Pedesete su bile označene kao Novo Doba i najorginalnija od svijeta ideja; RADNIČKO SAMOUPRAVLJANJE!

Ma tko se samo mogao sjetiti tako orginalne sintagme?! Čiji se to nerv zakoprcio i tako jasno izrekao ono što nikome nije moglo pasti na pamet, a rješava enigmatičnu nad enigmama; boljitak!

Bili su to naši vrijedni i marni Slovenci; Kardelj i Ribičić. Pojednostavljeno, samoupravljanje znači sudjelovanje radnika u donošenju odluka. Dakle, ne odlučuje više samo uprava poduzeća, već i naš zbuđen trudenik može donositi odluke. Pa da očima i ušima ne vjeruješ; naš Mujo će odlučivati! E pa, čestitamo druže Mujo! Dugo si ovo čekao!

Time smo dobili još jednu bitku na vanjskom i unutrašnjem planu. Vrh si je tepao kako su napravili odmak od rigidnog Sovjetskog socijalizma, a pomak

prema Zapadu (ne previše). Tako su oni plesali po tankoj žici između Istoka i Zapada, Scile i Haribde, Nemila i Nedraga. A, sve to zbog RADNIKA, tog socijalističkog čeda, koje je postalo centar svijeta, nakon što su se u njemu nataložili stalagmiti strpljenja, izrabljivanja, nepravde. Taj je jadnik, sišavši s brda u tvorničku salu, mogao mirne duše svima jebati majku! Ku'š veće blagodati nego sjesti pored stroja, s bocom rakije i odbrusiti cijelom svijetu?!

Ali, nije moglo baš sve ići kao podmazano; naprosto nije bilo toliko radnih mjesta. Pošto su već godine mira bile iza, dogodila se i demografska eksplozija. Tako po selima imamo hrpe djece i mladoga svijeta, koji žive u malim kućercima spavajući svi u jednoj prostoriji (recimo, više bračnih parova spavaju skupa. Teško je ustanoviti tko tu koga nategne). Ali, Partija ne bi bila ono što jest, da ne bi našla rješenje; PRIVREMENI RAD U INOZEMSTVU! Time će se sačuvati dostojanstvo našeg radnika, jer je on, pazi sad! PRIVREMENO zaposlen vani, dok se ne ukaže prilika zaposlenja kod kuće. To je nešto kao transfer nogometaša, samo što Mujo neće dobiti novac od transfera.

Na Zapadu će uskliknuti kako se Jugoslavija otvara, partija će dobiti kredite (kud će suza nego na oko), a Mujo će zaraditi para.

Dok prikazuju danas dokumentarne filmove iz tog vremena, s tugom gledam, kako se ti netom oženjeni dvadesetogodišnjaci, na provincijskim kolodvorima, ridajući i cmizdeći, opraštaju od svojih dragana. Sline im cure dok daju upute ženama kako će se odnositi prema svekru i svekrvi, kako će podizati djecu, hraniti stoku itd. Trnci me prolaze pri pomisli da u toj gužvi

možda ne ugledam i svoje roditelje.

Taj naš skorojević će se drndati vlakom do Njemačke, onda će ih Švabe rasporediti u torove označene slovima (sličnost kod raspoređivanja u logorima neodoljiva je). Prevoditelj će im megafonom davati upute što da rade; bit će raspoređeni po barakama i dobiti radna odijela. Ujutro će bunovni i nabreklih vena lupati čekićima zabijajući čavao u utrobu njemačkog graditeljskog čuda. Cijeli dan će rintati dok će mu njemačke poslovođe naređivati, obraćajući mu se sa svinjo, stoko, glupane!, jer ovaj to još ne razumije, a i kada jednog dana bude razumio, prijeći će preko toga, jer radije marka u džepu, nego svađa s poslovođom.

Ili kada njemački sindikat bude organizirao štrajkove, neće moći shvatiti kako su glavni štrajkbrekeri ljudi koji dolaze iz socijalističke zemlje! Navečer će ekipa u zajednički lonac ubaciti hrpu junetine i poslije sve to zalijevati rakijom pjevajući gange ili rere, zavisno od kraja iz kojeg dolaze.

No, oni spretniji uskoro će obrati bostan (lubenicu, dinju); postat će neka vrsta menadžera, koji za proviziju dovode radnike iz Jugoslavije (naravno, uzeti će i od njih). Nakon puno takvih transakcija, tipovi će zgrnuti silnu lovu i dovesti prvog mercedesa. Ostatak života živjeti će na lovorikama kamata, krstareći u mečki, izazivajući zavist okoline i servilnost na svakom mjestu.

Zagriženi socijalistički teoretičari i pobornici uravnolovke brzo će primijetiti kako se stvara kasta novih bogataša (sa starom buržoazijom se sveudilj obračunalo), ali moćni Um odigrati će lukavo; te ljude će predstavljati kao dokaz kako se ovdje živi odlično.

Te naše lole u mercedesima postati će manekeni socijalizma.

ĐAV'U U SELU

Nakon tog jedinog ozbiljnijeg pokušaja svrgavanja komunističkog režima te 1972.-e, na tom planu ne događa se više ništa značajno. Sedamdesete će poslije biti upamćene kao godine stabilnosti i blagostanja. Partija je i dalje prekrajala ustav i zakone, organizirala skupa međunarodna natjecanja, širio se Pokret nesvrstanih... Sve to zahvaljujući obilnim međunarodnim kreditima.

Ja sam, pogađate, u međuvremenu stasao u dečkića, zaluđen nogometom i punkom, te sve to skupa je bilo daleko, jako, jako daleko od svega onoga što se zapravo spremalo.

Nakon Titove smrti 1980., stari ljudi su znali da će vrag uskoro doći po svoje.

LJETO ZA SJEĆANJE

SOCIJALIZAM S LJUDSKIM LIKOM

Bila je godina 1986.-a. Te godine sam maturirao, upisao fakultet i spokojno čekao ono što je svaki tinejdžer/omladinac toga doba i čekao: vojni rok.

Nije to bilo kao danas, a sve u svjetlu prigovora savjesti, pozivanja na nenasilje, tjelesnih nedostataka, nastranih sklonosti, demokratskih stečevina, iliti pak posvemašnje recesije kada vojnicima nemaju ni za pošten obrok, pa da bi se obavezno služenje vojnog roka dokinulo.

Da je tada netko spomenuo nešto sličnoga bio bi ekspresno otpremljen u kakvu ustanovu zatvorenog tipa za preodgoj ili bi u najboljem slučaju bio pregledan i poslan u istu takvu ustanovu, samo gdje se još dodatno dijele medikamenti.

Tada je vladalo pravilo, a sve u granitnom duhu socijalizma i samoupravljanja, koji je btw. u to doba bio na vrhuncu; iz škole u vojsku!

A, kad se odužiš tih svojih 12 mjeseci, s tim da je to nekad bilo 36, pa 24, pa 15, da bi se na koncu u tim osamdesetima vojni rok stabilizirao na dvanaestomjesečno služenje, mogao si pun novostečenih vještina, plus oplemenjen doktrinom nesvrstanosti nezaustavljivo kročiti dalje kroz život. Promućurniji mogu zaključiti da se skala vremena služenja spuštala ovisno o tome kako je vanjski (a, i unutrašnji) neprijatelj prijetio i kako je samoupravljanje napredovalo.

Na koncu si sad već izgrađenog duha mogao u neku ‘Osnovnu organizaciju udruženog rada’, skraćeno OOUR, iliti po današnju u tvornicu, a oni koji su bili željni učenja i novih saznanja, opet sve u samoupravljačkom duhu, mogli su na brojne fakultete diljem tadašnje dvadesetdvomilijunske domaje. Pa ako recimo nisi bio upisao medicinu u Zagrebu, bez po muke si je mogao upisati u Prištini. Ili, pak, DIF (fakultet za tjelesnu kulturu) si bez po muke mogao upisati u Mostaru, Zaštitu na radu u Livnu, ONO (Općenarodnu obranu i društvenu samozaštitu) i Mark-sizam posvuda, itd.

Za one koji nisu željeli više nego su htjeli privređivati i biti društveno korisni mogli su odmah u kakav OOUR koji su u to vrijeme nicali kao gljive poslije kiše. Nešto kao u današnjoj Kini i kada nismo imali problema s BDP-om (brutto domaćim proizvodom) i koji je na godišnjoj razini u pravilu bio iznad 6%, što je sanak pusti za današnje tranzicijske ekonomije.

A, ako nisi baš bio za učenje i to isto nije bio problem; našla bi se kakva škola koja bi ti uz drugarsku preporuku nekog istaknutijeg člana partije udijelila potrebite dokumente.

Tetovo je recimo bila prava oaza za konobare; tamo je naime postojala neka ugostiteljska škola, dal’ fiktivna ili stvarna, ne poznajem nikoga tko je to sa sigurnošću utvrdio, no bilo je dovoljno nekoliko tisuća njemačkih orlića (maraka) i dobio bi diplomu kvalificiranog konobara. Čak mi se čini da nisi morao ni fizički otići tamo, bilo je dovoljno da preko posrednika pošalješ dokumentaciju i ukroćene orliće u koverti, i za nekoliko dana dokaz o tvojoj spremnosti da sveudilj poslužuješ

po monumentalnim hotelskim kompleksima diljem zemlje.

Vezano za to, najviše tih velebnih građevina pred kojima je naročito gostima iz Istočnog bloka zastajao dah bilo je po Jadranu. Tja!, Jugoslavija se kao najnaprednija od svih socijalističkih zemalja nečim morala dokazati, a razvedena obala i turizam bio joj je glavni adut. Bilo je mnoštvo tih objekata i po unutrašnjim turističkim destinacijama i naročito su skijališta tada izgledala atraktivno. Ili po raznoraznim banjama, gdje je radnička klasa liječila svoju kostobolju i općenito prenapregnuti zglobno-mišićni sustav izmožden tom ubrzanom industrijalizacijom.

Taj vid relaksacije bio je naročito popularan i nezamislivo jeftin, te su se rečeni kompleksi množili kao sumanutni. Oni su također predstavljali i svojevrsni arhitektonski izazov, a što se opet uklapalo u tu neku partijsku navadu i specifičnu socijalističku estetiku. (Danas to osobito hvale, cmizdreći za zapuštenim ili spomenicima dignutim u zrak, kao egzemplar modernističke socijalističke estetike.)

Konobari su tada bili sretna kasta, ne znam kako je bilo kuharima, pošto oni, jel'te, ipak spremaju nešto što bi u konačnici moglo imati i štetnih posljedica.

Bit će da su ipak morali otići u Tetovo i zamijesiti nešto pred očima komisije. Nije bitno što bi članovi komisije odmaknuli noseve na te mišancije, vrlo je izvjesno da bi se uz koji mirišljavi začim diploma kuhara ipak našla u toj skromnoj biografiji. Pa kad bi se vratili kolege sa šanka svako malo bi ih podsjetili na kalvariju koju su prošli onim; Tetovo, Tetovo na mom ljetovo!

Naravno, sad bi se moglo ići od zanimanja do zaniman-

ja, kako ga je tko, gdje i za koliko diplomu pribavio, čime bi možda mogli i razgovore o sukcesiji zajedničke nam imovine i dobara dodatno zakomplicirati, pa i zbog toga nećemo ići tako daleko.

Znam recimo da je mnoštvo Grka bilo na DIF-u jer je to doba on bio kod njih prestižan fakultet (ponajviše zbog mita o Sparti i onih 300 Spartanaca koji su se hrabro suprotstavili mnogobrojnim Perzijancima), ali mjesta na DIF-u u Ateni i Solunu je bilo malo, te su hrpimice dolazili ovamo.

DUG ARMIJI

Mogao si ti bato biti najzagriženiji protivnik socijalizma ili njegove inačice samouporavljanja, a koja se posebice nje govala u našim krajevima. Mogao si snimati umjetničke filmove koji su ironizirali Narodnooslobodilačku borbu naših naroda i narodnosti kao i voljenog vođu. Mogao si krojiti pamflete i rovariti protiv sistema. Mogao si dakle upregnuti sve snage i čula ne bi li dokazao da sistem nije pravedan i da ga treba mijenjati, što su neki ruku na srce bili već dobroano počeli i što će poslije izroditi nesagledive posljedive koje osjećamo i dan danas.

Mogao si dakle puno toga jer sistem je u to doba popuštao, jasno se razaznavalo da to na stari način više ne ide, i jasno je bilo da se nakon smrti našeg voljenog vođe stvari neminovno moraju mijenjati. Ali, jedno je još bilo sigurno; dug Armiji morao si odraditi! Armija je bila još jednina uporišna točka u koju je taj, danas znamo, umirući sistem imao ufanja i u koju se zaklinjalo kao jamac našeg zajedništva i čvrst čuvar

našeg poretka i koja se u biti od onog prvog postrojanja Druge proleterske u Rudom u suštini zapravo nikad nije ni promijenila.

Svima koji su još imali neke vjere bilo je jasno; Armija je ona zadnja utvrda koja se svim silama morala braniti. Zadnja crta preko koje se nije smjelo prijeći.

Iako se zapravo do tog ljeta ništa značajnijeg još nije dogodilo; Sloba još nije pobjedio na 8. sjednici Saveza komunista Srbije, albanski vojnik Aziz Keljendi još nije izvršio pokolj u vojarni u Paraćinu, nitko ozbiljno nije razmišljao o višestranačju, sve u svemu, za neupućene, sistem se činio čvrst 'kao klisurina', kako mu se, naime, tepalo u jednoj revolucionarnoj pjesmi. Nekako u to vrijeme je Bebek napustio Bijelo Dugme, Ekatarina II je snimila svoj prvi album, Baka Slišković je pio, kartao i igrao s pola snage, te je prvak postao Vardar iz Skoplja, no kako je izbila afera namještanja utakmica (ma nemoj!), Vardaru su oduzeti bodovi, a prvak je postao Partizan.

Osama bin Laden je te godine krstario ovim krajevima u namjeri da kupi oružje protiv sovjetske sile u Afganistanu, Andrija Artuković, ministar pravosuđa u vladi NDH je izručen Jugoslaviji, te godine su Iron Maiden zadnji put gostovali, i sve u svemu bila je to još jedna redovita samoupravna godina.

Naravno da je još bilo zanimljivih događaja, no to su oni koji mi još naviru u sjećanju.

MARADONA

Tog ljeta najveći među najvećima zaludivao je svijet cijelih mjesec dana, da bi ga zatim u njegovoj ekstazi

konačno doveo do delirijuma i transa, te si priskrbio planetarnu popularnost koja i dan danas traje. Pogađate, bio je to Diego Armando Maradona, legendarna desetka iz Argentine, prozvan još i Božja ruka, jer je Englezima u četvrtfinalu rukom dohvatio loptu i zabio gol, koji zbog omanjeg rasta nije uspio glavom i tako tada (vječitog) pretedenta na tron zaustavio u još jednom pokušaju njegovog osvajanja.

Bilo je to ljeto nezaboravnog Svjetskog nogometnog prvenstva u Meksiku kada se Jugoslavija unatoč strašnoj ekipi u kojoj su pored Bake Sliškovića igrale i takve bravure poput braće Vujovića, Piksija Stojkovića, Mehmeda Baždarevića, Srećka Kataneca, Fadila Vokrija, Darka Pančeva... Ali, stalnim pretumbacijama na trenerskoj klupi, te svađom i rivalstvom među savezima, naročito u svjetlu neuspjeha s prethodnog prvenstva u Španjolskoj i ta sjajna generacija YU nogometa nažalost nije imala više sreće.

No, mene nije brigalo; nije mi bilo teško pronaći tim za koji ću navijati i svojeg novog heroja. Bila je to naravno Argentina i neponovljivi Maradona.

Meksiko je na jedvite jade dobio to prvenstvo; u zadnji čas ga je zgrabio iz ruku Kolumbijaca koji ipak nisu bili kadri organizirati manifestaciju takvih razmjera, unatoč što su imali i takvog neponovljivog nogometnog zaljubljenika i narodnog mecenu kao što je bio Pablo Escobar.

Možda da se on osobno latio organizacije prvenstvo bi se zacijelo tamo i održalo, što im je i nudio, no kako je bio 's onu stranu zakona' nitko se u FIFA nije našao toliko odvažan pa i da sklopi deal s njim. Da je Pablo danas živ možda bi u FIFA imali više razumjevanja,

sudeći po posljednim ne baš bistrim poslovima koje su poduzeli.

No, nevoljama nikad kraja; samo mjesec dana prije otvaranja prvenstva na stadionu Asteka u Mexico Cityu dogodio se strašan potres s tisućama mrtvih. Jasno, nije to bilo ništa čudno za zemlju koja je ne samo u ekonomskom nego i u zemljopisnom smislu stalno podrhtavala. Nasreću, stadioni su bili tako dobro građeni da su svi ostali čitavi i prvenstvo je moglo početi.

Ah, to ti je tako kad ljudi vole nogomet; nek se sve okolo ruši - stadioni moraju biti čvrsti.

Novinari su još izvještavali kako su im žene ljubazne, ali hladne na bilo kakvu alegoriju vrućeg provoda. U svim ostalim stvarima Mexico se pokazao kao sjajan domaćin. Ono što baštinitimo s tog sjajnog prvenstva je glasovita 'OLA' kada se navijači poput valova pokreću na stadionu. To se poslije prenijelo na stadione i prvenstva u svakom dijelu zemaljske kugle i ostalo kao trajna uspomena do dan danas.

I još jedan detalj koji je pratio svaku utakmicu bilo je obilje sunca i svijetla, na tom nezasićenom zraku što je svemu davalo još neki poseban ugođaj. I rečeni čarobnjak Diego Armando koji je onako poput komete sinuo i čije su čarolije držale zemaljsku kuglu tog vrelog lipnja u ekstazi.

Ne treba ni reći kakvo je to ljeto za sjećanje bilo.

THE UNFORGETTABLE FIRE

Nakon The Unforgettable Fire i maestralnog nasatupa na Live Aidu U2 su već tad spremali The Joshua

Tree, koji će biti vrhunac jedne etape koja je počela s Boy, October i War i kada će konačno taj bend postati amblem moje generacije. Neki kažu da je bend u kreativnom smislu i umro nakon toga, s čime bih se donekle i mogao složiti, no kako bilo, bilo je to njihovo nenadmašno vrijeme.

A, da ne bih dubio tko je sve tijekom tog vremena bio nenadmašan u eteru i čije smo songove nezasitno gutali pa i u onom zadnjem provincijskom disku, spomenut ću samo Miami Vice (Poroci Miamia), glasovitu seriju s Don Johnsonom u glavnoj ulozi, koji se šepurio s onim svojim glasovitim bijelim sakoom i u kojeg je valjda svaka žena bila zaljubljena.

Serija je objedinjavala sve ono glazbeno relevantno što se pojavilo toga doba. Te tako nije bilo ništa neobično da u svakoj novoj epizodi uz jurnjavu ulicama Miamia slušamo Maidene ili kad on i njegov kolega Michael Thomas, undercover detektivi, uz ZZ Top love po floridskom zaljevu neki kolumbijski gliser kojeg je rečeni Esobar netom poslao.

Dakle, svaku je epizodu obilježio song tada najznačajnijih izvođača; Frenkie Goes to Hollywood. Frank Zappa, Duran Duran, Iron Maiden, Dire Straits, Depeshe Mode i sijaset još neponovljivih izvođača koji su i obilježili te osamdesete, možda i najbolje i najplodnije vrijeme moderne glazbe, vrijeme koje zasigurno nije nadmašeno do dan-danas, a veliko je pitanje hoće li ikad.

A, kako svaka lijepa stvar kratko traje, tako se i to ljeto bližilo svojem kraju. Za mene osobno kraj ljeta je značio atletski miting u Zuerichu. Prije mi je taj događaj označavao da škola počinje, no tog ljeta morao

sam se oprostiti s tim osjećajem, a u meni se nastanio jedan drugi (neizvjestan) - taj da idem u Armiju. Nisam se bojao, ali nije me ni pucalo to da baš sad moram skratiti kosu, promjeniti dress code, dijeliti spavaonicu s još trideset nepoznatih ljudi i sve ostalo, te nisam ni slavio odlazak, kao što se to tad činilo, ‘oprostajke’, kako su se zvale, koje su znale trajati danima i koju je organizirao svaki savjetan omladinac koji će netom prevaliti značajnu životnu stepenicu. Pozdravio sam se sa svojim, prebacio ruksak preko ramena i odlučio otići auto-stopom. Naletio sam na tipa u nabrijanom BMW-u i on mi je pokazao kako ide, kako je moćan taj stroj. Bilo je čitavih 200 km/h dolje niz Vranić, pogledao sam kroz prozor; ljeto je pokazivalo prve znakove umora i ja sam se tog trenutka oprostio s njim. Skrenuo sam pogled naprijed; u budućnost sam brodio brže nego što sam i mislio i to me u jedan mah radovalo, a u drugi činilo ozlojeđenim. U jednom trenutku cesta se suzila u neki sićušni prolaz i mi smo nestali u njemu.

FUDBALERKE

Bio sam uvjeren da su fudbalerku patentirali jugoslovenski fudbaleri. Dobro, nosio ju je i Rudy Voeller, glasoviti njemački centarfor, onaj s brčićima i, što se mene tiče, slobodno se ta vrsta frizure mogla nazvati ‘felerovka’. Ali, netko mi je prišapnuo da postoje čvrsti dokazi da fudbalerku nije patentirao neki nogometaš, nogometni menadžer ili navijač. Patentirao ju je jedan pjevač.

To je onaj Englez koji je bio sklon sakoima s uzorcima tigra, leoparda ili zebre. Tjeme mu je bilo kratko ošišano i zapleteno kao u kakve pudlice, dok su mu otraga dugi plavi uvojci padali do ramena. Bio je strastveni nogometaš i plan mu je bio da naganja loptu i valjda postane ikona poput Georgea Besta.

Dočim treneri nisu prepoznali njegov kapacitet, i on se strateški pametno izmjestio u glazbene vode.

Što se mene tiče bila je to prava stvar, jer sam dobio autora kojega cijeli život mogu slušati. U suprotnom da je i igrao Engleska isto tako ne bi bila svjetski prvak.

Nogomet ništa nije izgubio, a mi smo dobili taj nezaboravni raspukli glas i sjajne ritmove.

Još nemate ideju o kome se radi?

Rod Stewart.

A, da se vratim na početak; ja sam mislio da je fudbalerku izmislio Milko Đurovski.

Bilo je to baš oko mojeg prvog srednje kad je Milko zabijao sveudilj po jugoslovenskim travnjacima, dok su mu crni čuperci lamatali na vjetru. Nije Milko bio samo

neprikosnoveni strijelac, za njim su uzdisale mlade (a, i stare) Jugoslovenke i ta se frizura proširila poput požara.

Sjećam se, ko da je bilo danas, kad sam banuo u razred tako upicanjen iz mnogih grla je zaorilo; Miilkoo Đurovskiii!!!

Tako je u prvoj polovici osamdesetih fudbalerka postala obavezna stilska figura. Čak su i ćelavi puštali fudbalerke i to je bilo solidno rješenje za razliku od one opcije kada puste kosu sa strane, pa onda te rijetke vlasi kao u nekom zaveslaju prebace skroz na drugu stranu. Te još to moraju prilijepiti uz ćelu, a tad dvokomponentnih ljepila nije bilo pa su se snalazili koječime; sa šećerom i vodom, pivom ili bilo čim ljepljivim samo da bi to izgledalo što konkretnije i stabilnije. Dočim, fudbalerka je bila sjajan nadomjestak na tragu one: tko nema na glavi, ima u nogama.

A, za nas bujnokose fudbalerka je predstavljala isto tako solidno rješenje, jer u ta ranija hippie vremena kosurine je bilo posvuda. Sad si mogao busene sa strane i s krova ukloniti, ostaviti otraga, u discu si bio zapaženiji, a na terenu brži i lepršaviji.

Bacite oko na fudbalerku Bona Voxa na primjer. U tom periodu, posebno na Live Aidu te nezaboravne 1985.-e., e to je, brajo moj, što bi rekli Imočani, bila frizura; gore pudlica, otraga metlica i opiči Sunday Bloody Sunday.

A, kao ni bilo koja druga stvar pa tako ni fudbalerka nije pala s Marsa. Njoj je prethodila mukotrpana borba čovječanstva s oblikovanjem frizura. Nisam siguran da u tom stalnom traženju i previraju, nerijetkom očajanju nisu i tajne službe imale svoje prste, samo da svijet nečim zabave, a da se hladni rat ne bi ohladio.

Kad čitam neke časopise, tipa ‘Vojna povijest’ pa tamo donose izgled uniformi i vojnika kroz razne epohe, uočavam da bi se tu i tamo u nekim periodima pojavio neki oblik frizure koja bi se uvjetno mogla nazvati fudbalerkom, ali to bi bilo pretenciozno, jer tad nit je bilo fudbala, nit Roda Stewarta, nit jugoslovenske lige, nit Milka Đurovskog. Ta se frizura zasigurno zvala drugačije, ali zamjećujem da su ti francuski vojnici iz doba Napoleona, španjolski konkvistadori ili Trenkovi panduri bili, malo je reć, gizdavi. Uz to je tu bilo bradica raznoraznih oblika tako da i to usložnjava stvar i zahtijeva posebnu raspravu.

Ono što mi se čini relevantnim su možda bitlsice, no one su pokrivalo oči, a znamo kako je nezgodno nešto raditi ako ti smeta očima, tako da se od te opcije prema naprijed brzo odustalo.

Stonesi su odmah to shvatili i pametno makli sve što im smeta pred očima. Bilo je to prilično šokanto, jer taman što se šira (puritanska) javnost privikla na šok bučnog poimanja glazbenih nota, sad se trebala naviknuti i na te besprizorne čupavce. Ali, ako su djevojke vrištale koga je brigalo što oni govore?!

Nije se samo tako došlo do fudbalerke. Uslijedila su dva desetljeća mukotrpane borbe prije nego se došlo do te forme. Bilo je tu svakojakih pokušaja ljepljenja, uvezivanja, pletenja, skraćivanja, produživanja i legenda kaže da je tog jednog subotnjeg londonskog jutra Rod Stewart stao pred ogledalo, uzeo škarice i počeo strići. Negdje oko podneva kad sav pametan svijet upicanjen šeta okolo, iskristalizirao se jedan oblik frizure, a koji će nepovratno promijeniti naličje popularne i nepopularne kulture.

Rod je potom sjeo, uzeo gitaru i počeo skladati. Taman kada se poslijepodne prelijevalo u večer, iskristalizirali su se prvi taktovi nečega što će poslije biti upamćenao kao; Da Ya Think I'm Sexy.

Mene više od toga zanima sudbina fudbalerke na ovim prostorima. Kada bih sad govorio onim suhoparnim sociopatskim jezikom, rekao bih: različite su psihosocijalne, antropološko-kulturološke, političko-ekonomske itd. implikacije fudbalerke na ovim prostorima. Fudbalerke su frizure, bože moj, prema kojima se moramo odnositi s dužnim poštovanjem i o tome nema zбора. Jer, kolikima je od nas koji imaju klempave oši, kockastu glavu, ptičje lice, iskrivljenu facu fudbalerka pomogla? Koliko se tek žena navuklo na taj naš frajerski izgled? A, to što su poslije skužile da su se prevarile koga briga. Taknuto, maknuto!, rekao bi jedan lijepi dječak Leo s kojim se svakodnevno družim, a koji evo sad ima fudbalerku.

Biti tih godina bez fudbalerke je bilo, ne znam, kao biti mlado od ovce. Kako ćeš recimo izvršiti prodor po lijevom krilu, a da ti kosa ne zaleprša. A, tek kad se ono stušiš u kazneni prostor, predriblaš trojicu i golmana (Maradona) pa zabiješ u same rašlje. Pa kako ćeš pobogu proslaviti taj nezaboravan gol kratko ošišan?! Kao da ga nisi ni dao!

Postoji legenda da je jednom prilikom obrambeni igrač Hajduka Šime Luketin dao gol, pa otrčao u onom svima znanom deliriju strijelca pred Torcidu to i proslaviti. Skinuo je majicu i bacio im je. Oni su mu je vratili natrag! A, to je bilo ne samo zato što je Šime jedini od igrača imao fakultetsku diplomu, nego je uz to bio i ćelav! Pa sad usporedi njega i kosatog Šurjaka koji

kad slavi gol sigurno se ne dvoumi; do you think am I sexy?!

Ne vjeruj Danajcima ni kad darove donose, tako ni Torcida nije vjerovala Šimi Luketinu i manje više tog principa su se držali svi navijači na ovim prostorima. Cijelo to desetljeće osamdesetih trajala je rapsodija s golovima i tim proslavama s fudbalerkama što lepršaju na vjetru. Normalno, nije to moglo ostati nezapaženo; fudbalerke su se proširile po glavama jugoslovenske omladine da je postala obavezna stilska figura.

Dočim, najtužnije je bilo gledati te kršne momke prilikom odlaska na služenje vojnog roka; ne samo da bi cijelo mjesto ridalo, nego je veliki problem bio taj što su se vlasice morale skratiti. I to iz viših razloga, u prvom redu očuvanja sloge naših naroda i narodnosti. E, sad ako nešto godinama uzgajaš i nebrojene si grmove s ljepšim spolom na osnovu toga pretresao, sad moraš radi neke, u krajnoj liniji imaginarne domoljubne dužnosti, skraćivati svoje brižnonjegovane lasi.

Razumljivo je da je to bilo vrlo, vrlo teško. Šok za ljepši spol, za tebe, roditelje, babe, tetke, šok za cijelo mjesto. Ali, dužnost je dužnost, pogotovo patriotska i koja nije pitala za cijenu. Usput, za one koji ne znaju, tada je unutrašnji i vanjski neprijatelj vrebao iza svakog busena. Jebeš onda fudbalerku!

Pa kad si i otišao u vojsku ostajalo je nešto drugo. E, sad bi oni promućurniji lako mogli pogoditi što je to drugo, ali vi malo gluplji nikada nećete. Bit ću dobar pa ću vam reći; ostali su nam narodnjaci!

I to narodnjaci sa fudbalerkama. Mitar Mirić, Šaban Šaulić, Muharem Serbezovski, Halid Bešlić i najveća i najsjajnija zvijezda od svijeta iz ovog folkerskog

sazvježđa, s fudbalekom i sa zlatnim pramenom spri-
jeda; Halid Muslimović.

Bilo ih je, naravno, još, ali ovo su ti kojih se ovako na
prvi volej mogu sjetiti. Dakle, kada si bio nesretan i
utučen za ranih nedjeljnih jutara u nekoj kasarni u nekoj
nedodijji, netom poslije doručka, šetajuću želuca punog
drnča (raskuhani gulaš i tjestenina), zvjerkajući okolo
po brdima ne bi li nekako dozvao svoju ljubu iz civil-
stva, s uspomenom na neodoljive vlasi, da bi se utješio
mogao si s razglasa slušati glas koji je poligonom odz-
vanjao; neću, neću dijamante, suho zlato, brilijante, nit
safire nit rubine....

Tako to isposnički, u nedogled - neću, neću dijamante...
Pa vidite li vi tadašnji karakter našeg čovjeka u us-
poredbi sa sadašnjim pohlepnim, gramzivim, nezasi-
tnim?!

Bio sam jednom prilikom na vježbama s pješadijom
na Manjači (poslije je tu bio onaj glasoviti logor srp-
ske vojske) i pošto sam bio sanitetlija dužnost mi je
bila osiguravati njihove manevre, no kako se ništa
strašnoga na bojevom planu nije događalo (stalno su
promašivali), a ni narodnjaci me nisu mogli utješiti,
dosađivao sam se tako u komandi i tamo prebirući
među pločama narodnjaka pronašao Under a Blood Red
Sky.

Kako se to tamo našlo, to će mi zauvijek ostati misterij.
Bilo je to kao da mi je vojni rok već bio gotov, pustio
sam ga iz sve snage, i stao tamo na sredinu poligona.
Okolo je bila šuma kroz koju se šuljalo proljeće, ka-
pljice su se kristalizirale na lišću, ozon je dražio nos-
nice, a glas Bona Voxa nadrealno je parao planinu, tako
da mi je sjećanje na te kosate dane u tom trenu bilo

nešto podnošljivije.

Ja sam nešto potom izašao iz vojske, i normalno, opet pustio fudbalerku. Ali, ona nije dugo trajala, crni dani su se nadvili; došao je rat i opet su se kose skratile. Fudbalerke su se većma zamijenile s izbrijanim frizurama američkih marinaca. Još poneki uporni gardist je ju njegovao, no bio je to labuđi pjev. Naravno da se nijedan oblik bujnog vlasišta nije podudaraao s vojničkom doktrinom i bio je to definitivni kraj.

Zapravo, tinjala je neka slabašna nada kad se sve završi da bi se moglo vratiti na staro, ali bio je to totalni promašaj.

Ne da se ništa nije vratilo na staro (kako i bi?!), pa tako ni fudbalerke. Vidim tu i tamo poneku rijetku zvijerku kako još njeguje uvojke ponad ramena, ali sad su oni već sijedi i daju taj slabašan eho davnih vremena.

Najveće sam nade opet polagao u nogometaše, ali i oni su odustali.

Evo i sad kad gledam svjetsko nogometno prvenstvo u Brazilu gotovo da nema ni jedne. Ni traga jednom Valderrami, Voelleru, Klinsmannu, Đurovskom i sličnim lepršavim virtuoizima. Sve je to kratko podšišano, izbrijano, istetovirano...

Pa ipak i usprkos svemu čvrsto sam odlučio koje ću precizne upute ovih dana dati svojem frizeru.

ČORBA

KRČKANJE S BANKOVNIH RAČUNA

Valjda ne postoji niti jedno mjesto na svijetu koje nema neku svoju čorbu. I ne postoji nijedan čovjek na svijetu koji nije kušao neku čorbu.

Čorba je najdemokratskiji oblik jela; možeš ju nazvati kako želiš, u nju možeš staviti što želiš, bitno je da na kraju to ima stanoviti okus, da nema nekih nepredviđenih mirisa i gozba može početi.

Čorba je jelo siromašnih, a ni bogati nisu imuni na čorbu, valjda se nikada neće ni odreći čorbe, barem kao sjećanje na to kada su bili siromasi; čorba daje taj touch minulih vremena, i nije nezamislivo, žal za njima.

Jer, bio ti bogat ili siromašan, mlad ili star, prošlost ne samo da označava tvoje stradanje ili uspjeh, ona označava i prolaznost duha, napose tijela, i nažalost tvoju smrtnost.

Sigurno je samo jedno, a to je da se smrtnošću siromasi mnogo više tješe nego bogati, no žrvanj prošlosti neumitno nas melje, i nas i njih i mi smo tu bespomoćni.

Vele da su nedavno, čini mi se, u Latinskoj Americi izmislili tabletu protiv sjećanja na lošu prošlost, shodno tome možda nam se nasmiješi i sretnija budućnost, manje duševnih trauma i sličnog.

Je li traumatična prošlost i bila osnovni motiv da baš Latinoamerikanci izmisle tu tabletu, nije poznato, ali jedno je sigurno; ako se pojavi u širokoj prodaji biti će ekspresno razgrabljena baš u ovim krajevima.

Još recimo da izmisle tabletu protiv dugova, e pa neće nam biti kraja!

Ali, tješimo se mi da već kada smo siromašni, barem zaborav (i tablete) navode vodu na naš mlin.

Ma, koga briga poslije kad nas eventualno budu otkopavali je li naša grobnica izgleda kao kod Ramzesa II ili pak kao Huda jama – tipično balkansko stratište u nedostatku ukopnih mjesta, ali avaj!, i u životu i u smrti bogati se nepovratno razlikuju od siromašnih i tu nema pomoći.

S druge strane nije isključeno da su bogati postali bogati baš zbog čorbe; prema van su izložili svu zamislivu glazuru koju su mogli skupiti, a prema unutra, u dubini doma svog ti škrtci su štedili na svemu, pa i na sebi, te su se davili jeftinom čorbom. A, poslije, zavalivši se udobno, samo odmahnu rukom pri pomisli na ostatak svijeta, dok ih neodoljiva melodija s bankovnih računa i ugodno krčanje probave, ne uvede u prelijepe predjele snova imanentne samo njima.

I tako je, možda, jedino čorba (ja se trenutno ne mogu sjetiti ničeg drugog) poveznica između te dvije nepomirljive grupacije, predodređene svojom sudbinom davno zapisanom na nekom kontejneru ili pak škrinji sa zlatom, zavisno kakav ti je grah u čorbu pao.

TATA, PA ŠTA SMO TI MI ZABOGA SKRIVILI

Tko zna kada je nastala čorba; nema nekih validnih podataka. Kako i bi, kad će vam se svatko barem jednom u životu pohvaliti kako je skuhao, takvu i takvu čorbu, od tog i tog, s tim i tim dodacima i kako je bila izvrsna. Ma šta izvrsna?! Za prste je polizat bila!

Pa ajde ti to sad sistematiziraj, datiraj i odredi kad se začulo prvo krčkanje čorbe?!

Je li ju već pračovjek izmislio nakon što je složio prvu vaticu te prešao sa sirovog mesa na ipak nešto ukusnije pečenje, i je li je se potom dosjetio da barem od ostataka gozbe skuha neko varivo kako su se npr. Leskovčani dosjetili složiti svoje mućkalice od ostataka višednevnog neponovljivog slavlja ili ih ipak nije bilo briga? Ta okolo je bilo živine koliko želiš, te nije bilo potrebno štedjeti kao danas, te su kulinarske finese ostavili generacijama što slijede.

Jedno je sigurno; naši su pradavni preci svakodnevno nešto slasno okretali na vatici, sve dok se nisu usavršili te došli i do koluta koji nisu imali potrebe nešto posebno ni imenovati, a kojeg ćemo mi puno kasnije, skloni prozivanju svega i svakoga, nazvati ražanj.

Ili ako bi te tad kakav susjed nečim iznervirao nije bilo potrebe ovolikih današnjih beskrajnih ročišta, izuzeća, sub pena, interpolacija, amandmana, prigovora savjesti i sličnog, bilo je uputno i njega koknuti te ga ili sirovog ili pečenog, zavisno od ukusa, u slast ždroknuti. Prosto k'o čorba!

Bit će da je ipak prva čorba ipak nastala u nekom udubljenju na nekom kamenu, jer, izvjesno je, da je nakon te suhe spize i naš predak morao barem malo od hemoroida patiti, pa logikom toga i neka vrst čorbe morala se složiti.

Je li to išlo paralelno s pronalaskom soli i drugih začina, moglo bi se predmijeti, jer čorba bez začina je k'o žena bez sisa. Il' selo bez crkve, na isto mu ga dođe. E, sad i to uglavljivanje začinskih smjesa je kod čorbe kud i kamo olakotna okolnost. Naime, ne moraš se

puno brinuti; što god stavio u čorbu - funkcionira. Opet, i tu treba biti oprezan, jer posljedično višak natrija može uzrokovati povišenje krvnog tlaka i u budućnosti nesagledive posljedice za poprečno prugastu miškulaturu koja se posebice nalazi u onom mišiću koji non-stop uporno i bezglavo pumpa, točno po sredini prsišta zaokrenut vrhom malo ulijevo, te stoga i za spravljanja čorbe treba otvoriti četvore oči.

Nije da bi trebalo unajmiti profesionalnog kušača, ali ako niste sigurni u svoje kulinarske sposobnosti, bolje prvom koji naiđe dati da to proba, pa tek onda prionuti okrepi.

Da se u zadnje vrijeme primijetiti da se pojavila cijela sila onih koji umišljaju da znaju kuhati, čak idu do te mjere da su i kuharice počeli slagati i objavljivati.

E, sad ne samo da je krajnje sumnjiva ta njihova kulinarska (ne)profesionalnost koja nas u krajnjoj liniji može stajati i života, nego nije uputno ni za ganglije čitati kakvi sve (samo od tog genijalnog uma i volšebne ruke patentirani) sastojci idu u te njihove mišancije.

A, tek ti današnji 'profesionalni kušači' u vidu renomiranih umjetničkih dušica, političara, sportaša kada se ono izredaju pred ekranima hvaleći te splačine (koje ne samo kvalitetom nego i količinski i kalorijski odudaraju od bilo kojeg poštenog obroka, zapravo uzorak nekog jelca na tanjuru), a na licu im vidiš boje kako se mijenjaju kao na semaforu, da bi čim završi prilog i odjava neke sexi voditeljice promptno završili u zahodu i do besvjesti se izbljuvali.

Tu sam još primijetio jednu podvrstu, a to je kuhinja starih cura. K tome još i ukoričena. Pa kad doma to zureći nad otvorenom knjigom spravljaš, zamišljen kao

nad kakvim kemijskim eksperimentom, dok znatiželjna i gladna dječica nestrpljivo čekaju, u strahu i bojazni da ne pretjeraš u mjerama, jer onda NIŠTA neće valjati, te kad im to konačno nakon tog znanstvenog eksperimenta kojeg se ni Marie Curie nebi postidjela, serviraš, a oni te ono blijedih molećivih lica gledaju; tata, pa šta smo ti mi zaboga skrivili?!

Da se mi još malo vratimo onoj našoj natrijskoj pumpi; možemo mi biti neoprezni s bračnim partnerom, ljubavnicom / ljubavnikom, djetetom, žirantom, rodbinom, sve će se to, ako nikako, barem na sudu okončati, ali ako smo nemarni prema toj nemani što nam neprestano titra u grudima, e, rodo moj, ta nikome ne oprašta; drmne Te baš za neke svetkovine, eventa, sprovoda, za romantične večere u najfiniljem restoranu na obali s damom prekoputa, u pučkoj kuhinji, ili pak za gledanja svjetskog nogometnog prvenstva dok ti nosnice titraju opčinjene u miomirisima, a nepca halapljivo metu sve pred sobom.

Zato, opreza nikad dosta, ne samo u prometu, nego i kod spravljanja čorbe, kako su nas, uostalom, ne samo u tome i učili naši stari.

UNPROFORCI I ČOBANAC

Uzmite recimo najrašireniju čorbu u našim krajevima, a to je čobanac. Ne treba biti odveć pametan pa zaključiti da su čobani izmislili čobanac, a kako je Ilirikum u to vrijeme bio isključivo čobanska zemlja, logično je bilo da se i dosjete nekog variva.

Jedno je pak sigurno, a to je da neki čoban u glavi nikako nije mogao izmisliti čobanac.

Nastranu da je to loša čorba, dapače, to je vjerojatno najbolja moguća čorba, koja je se s pašnjaka i logorske vatrice, preselila ravno u mondene restorane, kao i uostalom svaka stvar koja vrijedi kad tad, da se poslužimo jezikom masmedija, ugleda svjetla pozornice.

Ta zar nije i Susan Boyle, dobra stara cura pjevušila vjerojatno spravljaajući nešto, te je susjedi prijavili za ometanje poslijepodnevnog drijemeža, a naposljetku je ona sa svojim slavujskim glasom završila baš na svjetlima pozornice i osvojila svijet, i, sasvim izvjesno, privukla nebrojene udvarače. Te sad spravljaajući čorbaluk nekom sretniku u uvce veselo cvrkuće 'I Had a Dream'.

A, mogu potkrijepiti i osobnim primjerom kako jedno tako domaće prosto jelo može zaluditi nama slabo sklone zapadnjake. Sjećam se za rata kao student stanovao sam na zagrebačkoj Trašnjevci, i kako su to bile u svakom smislu mršave godine, dogodilo bi se ponekad da bih skucao neku lovu za otići u restoran nešto pojesti, naravno ne u neki skupi, nego negdje u neki jeftini sa što jeftinijim, a što boljim jelom (ako je takvo uopće zamislivo) i logičan odabir je bio čobanac u obližnjem, pa i ne baš tako lošem restoranu. A, tamo je na moje silno iznenađenje stalno visjela hrpa unproforaca i davila se čobancem.

Malo mi je to bilo čudno, ali ti škrti zapadnjaci znaju što je dobro, a jeftino, prvo je što sam pomislio.

Logično je da sam se poveo za njima i naručio to isto, jer ako to zapadnjaci kušaju, onda nema nikakve sumnje da tu ima nečeg, mislio sam usukanog želuca.

I naručio sam čobanac, strpljivo čekajući da mi ga i donesu. No, kada se umjesto konobara na kuhinjs-

kim vratima pojavila kuharica noseći u rukama vreli čobanac, a nešto poviše i svoje ‘na izvol’te’ sise bilo mi je odmah jasno da nije tu samo čobanac posrijedi.

Očito, čobanac je bio samo šifra za tamošnje unproforsko sastajalište, a ja neću biti maliciozan i ne reći da je bez obzira na oklonosti koje je taj čobanac izazivao, uz to bio izvrstan i ja sam i nadalje zajedeno s unproforcima nastavio tamo dolaziti sa znate već kojom lozinkom. Samo bi se pogledali, nasmiješili, zavjerenički dali znak obrvama uvis, te se svi skupa kao u provincijskom kinu namjestili, kao da se prikazuju ‘Sirove strasti’, a ona je gracioznim koracima ulazila, osvajala prostor, praveći pomutnju u tom malom kutku svemira, a u rukama joj se pušio čobanac kojim bi da se nje pitalo bez problema mogla razdvojiti zaraćene strane.

Je li se ta naša raskošna plavuša sjetila pa nazvala taj čobanac nekim svojim imenom i napisala knjigu (ta, mogla je mirne duše kakva se sve tmuša i tma usudi), ne znam, jer sam nakon nekoliko neplaćenih kirija odmaglio, ali jedno sam posve bio siguran; čobanac je tamo bio nezaboravan.

NIKAD NEMOJ GUZICU OBRISATI KOPRIVOM

Naravno, nije samo čobanac čorba ovih krajeva i meridijana. Njih ima sijaset; svako selo ima neku svoju čorbu. Ma šta svako selo, svaka kuća (zavisno od prihoda i rashoda) ima neku svoju čorbu.

Kao dječak sam volio čorbu s koprivama. Kopriva je vjerojatno najukusnija biljka koja se može ubrati okolo, njom se ne samo da otjerati vrag, ako vas kojim slučajem spopadne, u njoj se i kao delikatesi može sjajno uživati.

Pored toga što od nje možete napraviti sjajnu čorbu, možete ju skuhati ‘u gusto’ i kao prilog dodati jajima ili kotletima. Nažalost, listovi su joj suviše mali da bi se u njih moglo nešto zamotati, mogu samo zamisliti kakve bi to sarme bile umotane u koprivu!

Kopriva je bezopasna jedino kad se skuha i kad na taj način izgubi svoju oštrinu i plamenitost, i samo je tako rabite, a ako se nađete na nekom proplanku, pa vam prituži nikad, ama baš nikad nemojte guzicu obrisati koprivom!

U našoj tegobnoj i turobnoj prošlosti u pravilu najpraktičnije i najomiljenije jelo, jasno, bila je čorba. Čorba je vrst variva s raznim sastojcima, a u većini je slučajeva u nas bila bez mesa. Ta, tko je nekad mogao dati mesa osim za Božića ili Uskrsa, kad se proda kakvo bravče ili goveče, pa se, pro forme, malo suhog ubaci, tek da zamiriše. Samo je gospoda u gradovima imala nesposredan doticaj s mesom. A, pošto je običan smrtnik meso mogao namirisati uglavnom kad bi prolazio pored kakve uglednije kuće, tako je kod većine čorba uglavnom bila bez mesa, pa ‘za nadoknadi’ u nju bi se pri kraju obvezno stavljala zaprška od brašna koje bi se lagano upržilo na ulju.

Nije to bilo kao danas kad izvedeš damu u restoran, a ona naruči zelenu salatu i mineralnu. Tada, pobro, ako bi se odvažio na takvo nešto, tvoja ljubljena bila je u stanju naručiti pola janjca i tri kile kiseliša, a poslije ti i na uvce zapjevati.

E, sad zavisno od kraja gdje je što uspijevalo, čorba se na tome temeljila i to bi bio i njen glavni sastojak.

Najlakše je bilo onima u čijem je kraju uspijevao krumpir. Zapravo, krumpir je uspijevao posvuda otkad su ga

konkvistadori u Europu dopeljali. A, uz krumpir u čorbi moglo je biti drugih dodataka što je zavisilo od kućnog proračuna, spretnosti domaćice, godišnjeg doba i vremena, dozrelosti pojedinog povrća (mahune, kupusa, raštike, mrkve ...).

Na kraju, radi količine, za nahraniti brojnu obitelj bilo je uputno da se doda što više tjestenine (paštre iliti rezanaca) i fešta je mogla početi. A, pošto je tad na jelovniku uglavnom prevladavala pura, čorba, naročito s mesom, zapravo je to bila čista svečanost.

Usput, da malo za neupućene i one tek na pragu kulinarskih avantura dam neki jednostavni recept za čorbu; u lonac se ulije hladna voda, zatim se u nju stavlja meso (bilo svježe ili suho) kako bi varenjem čorba poprimila okus mesa. Nakon određenog vremena vrenja, kada ocijenite da je meso skoro gotovo, u čorbu se dodaju razni dodaci, po željama i sklonostima. Nemojte baš sad ubaciti svoju staru cipelu kako je to Charlie Chaplin običavao, pa se poslije umjesto rebaraca sladiti ekserima iz nje. Ubacite nešto ukusno, pa nek je i iz susjedovog vrta maznuto, nije bitno.

Dodaci se dodaju na vremenske razmake, što zavisi od vremena potrebitosti vrenja do gotovosti dodatka, a da se dodatak ne raspadne. Pri samom kraju u čorbu se dodaje zaprška radi povezivanja.

Pričekajte da se to sve skupa još kuha, a za to vrijeme možete peglati, gledati vašu omiljenu sapunicu, slušati najnoviji cd Muharema Serbezovskog ili naprosto stajati iznad čorbe i lagano miješati.

Kad se miomirisi rašire po kući znajte da je čorba gotova.

Uputno je, rekoh, za svaki slučaj pozvati nekoga da to

proba pa tek onda pristupiti objedu. A, možete navaliti odmah, valjda će sve biti u redu.

RIBLJA ČORBA, PAPRIKAŠ, KOTLOVINA... TKO PREŽIVI NEK PRIČA

Svaka regija naravno ima i svoju čorbu. Riblja čorba je naravno specifičnost primorja, od Kopačka do Ulcinja ako govorimo o bivšoj nam domaji.

Riblja čorba / juha je nešto što će vam ponuditi svako kućanstvo koje iole drži do sebe. Kako i ne bi kad ribe imamo u izobilju, još da smo uspjeli obraniti 'ribolovni pojas' od Talijana pa ne bi nam kraja bilo.

Jasno da je riblja čorba skupna imenica za sve vrste čorbi bazirane na ribama, stoga u nju možete ubaciti bilo koju vrstu ribe; nećete faliti. To ne znači da ako recimo ubacite grdobinu da će riblja juha biti grdna, naprotiv, biti će za prste polizat.

A, tek božićni bakalari kad ono cijela naselja zamirišu na Badnjak tim delikatesima. Ili ribe 'na lešo' skuhanu i iz toga odvojena juha u koju je dovoljno ubaciti šaku riže i sve skupa tvori nevjerojatno zdrav i ukusan, maltene kraljevski obrok.

Različite su varijacije i naravno kao i kod svake čorbe sve ovisi o vašoj maštovitosti.

A, Riblja čorba je i ime nekoć vrlo popularnog benda, koji, niste pogodili, nije dobio ime po ribljoj čorbi, nego iz puno prozaičnijeg i provokativnijeg motiva, a što direktno implicira na poetiku grupe; izvedeno je iz beogradskog slenga sedamdesetih kada se ribljom čorbom zvala ona nepogoda koja pogodi ljepši spol svakih 28 dana, pa izgledaju anemično, zlovoljno i isprljeno.

Bend je to svojim djelovanjem pogotovu na prvih par albuma dobrano opravdao, dok ti ‘ciklusi’ nisu prestali i sve je završilo trudnoćom za koju bi bolje bilo da su je preležali, jer su se sama nedonoščad poslije izrodila.

A, ako se iz Primorja bacimo na sjeverne granice nekadašnjeg Ilirikuma tamo je jedno od najukusnijih, najboljih i najraširenijih jela paprikaš. Zapravo paprikaš je samo drugo ime za čorbu, a glavni mu je sastojak naravno paprika, dočim je sve drugo kao i u našoj ordinarnoj čorbi bazirano na željama, mogućnostima, imaginaciji, sklonostima etc.

Tako imamo srneći, pileći, juneći, teleći, riblji itd. paprikaš.

Paprikaš je vrlo društveno jelo, neka vrst roštilja, koji se pravi negdje na nekom neutralnom terenu; izvan naselja, na izletu, bilo gdje, gdje se zateknete s prijateljima, rodbinom, radnim kolegama, pa i neprijateljima ako baš hoćete. Paprikaš zbog svoje oštre naravi uz to podnosi i hrpu pića, te je nevjerojatno raširen među lovcima, ribičima, raznim lezilebovićima, uglavnom ljudima sklonih kapljici i (lovačkim) pričama.

Nije slučajno što se paprikaš naročito primio u sjevernim krajevima, naravno zbog hladnije klime, i ne samo što vas vatra grije izvana dok ga spravljate; paprikaš je u stanju zagrijati svaku utrobu, pa bilo onu najneprobavljiviju, sklonu gastritisima, nervozi i podrhtavanju.

Prvi paprikašev rođak je kotlovina, jelo također sjevernih krajeva, ali bazirano na masnoći. Samo ovlaš da spomenemo o kakvoj se kolesterolskoj bombi radi; na vrućoj masti u posudi za kotlovinu zapeku se kotleti s jedne i druge strane, dodaju se začini po ukusu, sitno

mljeveni luk, rajčice i paprika. Podlije se vodom i pusti da prokuha. Potom se dodaju kobasice (isključivo domaće prosušene), podliju se vinom i pusti da se kuhaju. 10-ak minuta prije nego su kotleti i kobasice gotovi dodaju se šampinjoni, koji se posole i kuhaju dok ne omekšaju. Uz kotlovinu serviraju se kuhani krumpir i sezonske salate. I, naravno, gemišta u izobilju. Ostalo je historija, pa ‘ko preživi nek priča!

JEBEŠ ZEMLJU KOJA BOSNE (I HERCEGOVINE) NEMA

Jebeš zemlju koja Bosne nema!, pa tako hebeš čorbu bez bosanskog lonca. Bosanski lonac se samo uvjetno može nazvati čorbom, to je više neki mutant između čorbe i krutog variva, jer u bosanskom loncu sve ide po slojevima, tj. red mesa, red povrća, red začina (red bosanske proze pune jadikovanja i kukumavčenja), i na kraju sve zaliveno mašću i vinom. Stoga je to jelo i dugo zadržavalo toplinu te se pretpostavlja da su ga izmislili bosanski rudari da bi u utrobi zemlje u kojoj su se zadržavali i po 12 sati imali nešto toplo za prezalogajiti.

Bosanski lonac se još spravljao u zemljanim loncima i pokrivao pergamentom i tako vezao. Ono je također vrlo demokratsko jelo, jer pored toga što se u njega stavljaju praktički sve vrste povrća, u njega se može staviti govedina, teletina ili pak svinjetina zavisno i od vjerskih uvjerenja, te bi ga se i iz stoga moglo nazvati tipičnim bosanskim jelom jednako omiljenim kod sve 3 nacije (nastranu što bi mu neki htjeli pripisati pa i nadnaravne moći te ga proglasili jelom ‘temeljnog’ naroda).

Međutim, bio on demokratsko ili temeljno jelo, bosanski lonac je danas izgubio onu svoju prvotnu draž, jer se najčešće kuha u expres loncu koji još dodatno pišti, pa se nekima čak pričini da je brzi voz Brčko-Banovići već stigao.

Jedna od zanimljivijih čorba ovih krajeva je ‘fratarska čorba’. Napose u mojoj Hercegovini. Ona nema neki svoj specifikum, u smislu nekog posebnog sastojka ili okusa, fratarskom čorbom se nazivaju sve one čorbe / juhe kojima su se fratri nekoć sladili, a običnom puku su mogle samo rasti zazubice. Pa, tako će vam tamo i danas za pohvaliti netom serviranu čorbu reći da je k’o fratarska!

No, ni fratar nije što je nekad bio, ostalo je samo sjećanje i na jednu takvu čorbu kao što je fratarska bila. Evo, dok se hladi, vidim da se i na mojoj čorbi stvorio jedan fini masni skorup koji onako bezglavo pluta, podsjećajući me na tog pijevca u njoj koji se, kako baka kaže, kad je u punoj snazi bio i na kokoši i na mačke se penjao, no sad je ostala samo ta masna mrlja kao podjetnik na njegove šampionske dane.

A, Vi ako se sjetite još koje čorbe slobodno nadopišite, baš me zanima.

Dobar tek!

KRUH

ŠTRUCA

Jedete ga svaki dan, a nemate pojma što jedete. A, moja baba bi govorila; kruh naš svagdašnji! U njezino doba zvali su ga 'štruca'. Nije bilo isto jesti 'kruv' ili jesti 'štrucu'. Štrucu su jeli po varošima i gradovima, na selu štruce uopće nije bilo. Možda kao kakav zaostatak iz rata poput neke neeksplodirane granate, pa su ga neki seoski kroničari kao numizmatičari kad im se oči zacakle od neke prastare kovanice onako pljesnivog čuvali za pokazati 'budućim generacijama'. S onim izrazom, eh, kako smo se tek mi napatili!

Ali, u svakodnevnoj upotrebi mogao si računati samo na domaći tvrdi i bezukusni kruh ispod sača. Taj je još bio i dobar, za kakve svečane prigode kao što je bio odlazak u vojsku, dolazak prinove ili pak svadba. Ni traga ovoj današnjoj šarolikosti pekarnica i njihove ponude.

Eto, šta nam je kapitalizam donio; na svakom koraku možeš se ošišat, popraviti zub, skinuti mreću, podignuti grudi, tužiti nekoga ili kupiti kruh. Police su prepune kruha najraznolikijih oblika, okusa, načina pripreme da ti se pamet zavrti i nepce rascvjeta. Pa još kažu da nam je loše!

Nekad si mogao kupiti štrucu bijeloga ili crnoga kruha i to je bilo sve.

Kada bi netko išao u grad, seljaci bi stali u red, naručili bi da im se ponese štruca. Štrucu su onda jeli 's kru-

vom' kao što, ne znam, jedeš pršut sa sirom i maslinama. I čašom crnog vina pride. Štruca je tad imala poseban okus, bilo je u njoj neke svježine, nečeg nepoznatog, nečeg 'gradskog', što je nama seljacima palilo maštu i otvaralo čula.

Bilo je tu obilje tog nedokučivog okusa koji nije bio prisposodiv s našim čulima, neke industrijske arome, avangarde koja je naše poimanje estetike naglavce izvrćala i koja je titrala naša nepca kao kad titraš jajca nekome kome zavidiš.

A, ta naša nepca i općenito čula tek su bila posebna priča. Ona su, rekoh, bila naviknuta na sasvim profane okuse i mirise, na gnoj, stajsko đubrivo, kaldrmance ceste, musavu dječurliju, zakrpe, gumene opanke, šuplje zube, nestašice, vožnju par-nepar i što još sve ne, a što je činilo svijet socrealizma nam tadašnjeg. Još nam je samo falio Majakovski pa da nam izdeklamira kako nam je svijetla budućnost netom iza ugla. Što ne znači da neki nisu i deklamirali, ali oni nisu ostavili nekog značajnijeg zvijezdanog traga na pjesničkom nebu.

Eh, kad se samo sjetim tog vremena iščekivanja protkanog najjednostavnijim, ničeg bliskog današnjim širokim lepezama ponude, dekadencije ukusa, mirisa i razmaženosti.

Da nabrojim samo neke vrste kruha; bijeli, crni, raženi, integralni, kukuruzni, a da ne govorimo o regionalnim nazivima; dalmatinac, zagorac, hercegovac, slavonac, vojvođanski, pa lovački, francuz, baget, finac, narodni, bezglutenac itd.

A, nekad smo imali samo 'kruv' i 'štruca'.

Kruh se još davno izborio za svoje mjesto pod

suncem i on je suveren vladar naših trpeza. Suvereni gazda našega nepca s kojim sve počinje i s kojim sve završava. Jer, gdje si vidio Balkanca da uz ručak ne pojede ‘štrucu’ kruha?! Kakav je to naš čovjek koji i za najfinijeg jela ne naruči barem komad kruha i smaže to sa špagetima, lazanjama, rižom, a da ne govorimo o mesu kao takvom, njemu najdražem. I, to je u mnogome neprispodobiva balkanska disciplina u kojoj nam nema ravnih.

Sjećam se jugoslovenske armije ili studentskih kantina kada su se jele hrpetine kruha, kao da je postojalo neko nepisano takmičenje tko će više kruha pojesti. I nikom to nije smetalo, niti se to držalo za neku veliku manu ili nedostatak manira. Kruh smo cijenili, on je bio remorker naše ishrane, maltene politički čimbenik i s njim se partijski funkcioner, trudbenik, kamoli vojnik osjećao sigurno, sito i zadovoljno. Pa nek unutrašnji i vanjski neprijatelj navali ako smije!

Imali smo tako prave rekordere koji bi za jedan obrok smazali i po dvije štruce! Oni su se poslije u krugu kasarne posebno kočoperili i onako se važno našetavali, jer, znalo se, ako navale s trulog zapada tko je predodređen za mitraljesko gnijezdo.

Tek kasnije sam prokljuvio kako je moguće recimo u pizzeriji pojesti 3 pizze odjednom. O čem se radilo; kruh je zapravo u tim ‘gladnim godinama’ odigrao temeljitu trijažu i pripremio želuce za nesmiljeno rastezanje. Tako da kada danas vidiš čovjeka kako sumanuto ubacuje tjesteninu u sebe budi siguran da je to neki bivši JNA pitomac, vječni student, đače iz popravnog doma, ili nešto sličnoga, koji je svoja čula, svoj jednjak istrenirao nemjerljivim tonama kruha i do neslučenih razmjera.

Nedavno je jedan za svojeg performansa uspio progutati 3 ili 4 štruce, nisam točno izbrojao kako je on to sumanuto gutao! I nikom to nije bilo čudno, kao što je kruh na Balkanu nekad bio čudo.

Sjećam se jednom za studiranja otišao sam s rođacima na pizzu i kao osoba s uobičajenim hranidbenim navikama naručio sam jednu lijepu Quattro Stagione. Netom sam bio nešto važno položio, a ona je bila moj favorit u toj najstarijoj zagrebačkoj pizzeriji Purger. Tu pizzu kao da je sam Verdi svojim rukama zamiješao i unio zvukove istoimene opere, eto kako se po našim čulima ona glasala u tim zlatnim vremenima pizzerija, a koje danas svaki put kad ih onako poluprazne ili prazne pogledam, bude tužan podsjetnik na te romantične dane i rituale odlaska u pizzeriju.

Tada je odvesti djevojku u pizzeriju značilo da si dečko na kojeg se moglo računati. Nije, dakle, pizzerija samo značila puko prežderavanje, nego je to bilo mjesto važnih životnih nagnuća. Da ne duljim o pizzerijama, jer njihova je važnost tolika da zahtjevaju poseban osvrt, na kojeg, tipkovnice mi ove!, nećete dugo čekati.

Elem, dok sam uživao u tom skladu okusa, mirisa, pa i zvuka, a i razglabao sa svojim rođacima, naročito o katastarskim česticama, koje su ponešto zlom krvlju zamučivale dotad naš skladan odnos, dočim, primjetio sam da je moj rođo naručio već drugu, a potom i treću pizzu!

Nisam siguran jesu li mu moji prijedlozi podjele na tri jednaka dijela bili toliko inspirativni ili on kao 'vječni student' prije toga danima nije jeo, a možda je i svoje parče zemlje nakanio pod hitno prodati, pa je od uzbuđenja sumanuto jeo. Bogme, i ja naručih svoju drugu pizzu!

Znate ono kad netko do vas tako slatko jede, jednostavno vas ponuka tim velebnim apetitom. I tako sam se i ja hrabro odvažio i za taj drugi lauf. No, nije mi baš išlo, posustah na pola te druge staze, a moj je rođo već bio pred ciljem i naručio četvrtu pizzu!

Pljaas! Što drugo nego sam se pljasnuo po čelu.

Ej, ljudi moji, pojesti četiri pizze i zaliti to s, ne znam koliko je bilo, pa mislim dvije litre mlijeka, to se zove rastezljiv želudac istreniran prije toga u đačkim domovima, a poslije i u express restoranu studentskog centra. To se zove istreniran želudac bivšeg JNA pitomca i vječnog studenta, mojeg dragog rođe.

ŽIVJETI SE NE MORA, ALI PLOVITI SE MORA

Ta pomama za tijestom u nas, zapravo, nije nikakav specifikum ili nedaj bože znak neke nezdrave ili nerazumne navike. Još je Platon zamišljao idealnu državu u kojoj bi svi ljudi živjeli do zdrave starosti hraneći se kruhom od cjelovitog zrna dobivenim preradom domaće pšenice.

Ali, kako svako mišljenje ima i protumišljenje, tako se njegov vječni oponent Sokrat nije s tim složio i smatrao je da bi takav prijedlog značio da se stanovništvo hrani svinjskom hranom!

‘Živjeti se ne mora, ali ploviti se mora’, čuvena je uzrečica rimskog trgovca Krasa oko 80.-te god. prije Krista, kada je zbog posljedice velikog nedostatka žita dobio od Senata ekskluzivno zastupstvo opskrbe žitom iz Egipta. A, kako je žito temelj prehrane, trebalo je nahraniti taj prvi historijski milijunski grad, kao i ostatke carstva, te je Kras zgrnuo ogroman kapital, i postao jedna od najjačih figura u politici.

Iz toga je razvidno da je kruh temelj naše ishrane i ona osnovna stvar oko koje se vrti cijela ekonomija.

U čemu je bio štos?

Štos je u tome da je Kras jedini imao brodovlje i jedini je bio sposoban izvesti tu složenu operaciju opskrbe žitom gladnog carstva. A, to poslije rađa politički utjecaj, sinekure i sl. Ta je li i sam Cezar zavisio od tog njegova novca, te ne bi ni mogao pokrenuti pohode prema Galiji da nije bilo pozamašne pozajmice od Krasa. A, kao i svaki mudri trgovac Kras je znao u šta se upušta i što slijedi; nesmiljena pljačka svega vrijednog što se pronašlo u Galiji i kasnije u Hispaniji, te su Krasove dinonice ubrzo dostigle vrtoglave cifre. I to se, dragi moji, modernim rječnikom zove strateško ulaganje.

Isto tako se danas snebivaju nad splitskim trgovcem Kerumom kako je postao tako utjecajan u politici. Pa čovjek je davno zaključio što znači brašno za kruh, a što lova za pohlepnog političara, pogotovu kada je nestašica, a nestašica raznih bilo je i bit će kod nas, a bilo je itekako nestašice na početku rata ovog nam najnovijeg. Zato kada Vam neki nezajažljivi broker predlaže ovakve ili onakve investicije, sjetite se Krasa ili Keruma i sigurno dobivate.

RIKA ISPRED ŠKOLE

No, vratimo se mi malo u našu vječno surovu stvarnost i kruhu kao nezamjenjivom pogonskom krutom gorivu u našim balkanskim gudurama.

Sjećam se da smo i mi u đaćkom domu u Mostaru tamanili nezamislive količine kruha. Srećom, tada je svaka regija tadašnje domaje imala stabilnog

proizvođača kome je partija namijenila ulogu ekskluzivnog opskrbljivača ogromne vojske praznih samoupravljačkih želudaca.

Pa čak smo u školi imali i jednu specifičnu disciplinu u jedenju kruha na velikom odmoru; kupili bismo štrucu kruha, napunili je s parizerom, pripremili litru mineralne i onda stanemo u krug tko će to prije pojesti i popiti, a iza toga tko će najsnažnije podrigivati!

Nekima u toj disciplini naprosto nije bilo premca.

Tako je jedan doslovce urlikao kao zvijer; mi bismo skupili lov, kupili mu potrebite rekvizite i onda čekali da on u sebe ubaci sav taj reš pečeni kruh i parizer, te onda to zalije mineralnom, točnije Kiseljakom, jer se od njega, poznato je, najjače podriguje.

E, onda bi rika započela; zvuci iz savane su za njega bili mačiji kašalj. Ljudi bi u okolonim zgradama pohitali na prozore vidjeti što se to dešava; je li to kakav lav dovezen u taj nikad otvoreni mostarski zološki vrt ili je pak neka svinja sa sela zalutala u grad.

U obližnjoj Franjevačkoj crkvi bogoslužje bi trenutno stalo. Svećenik je valjda pomišljao da su rimske legije s lavovima u blizini i spremaju mu se zabraniti obred.

A, malo dalje hodža bi s munara također zastao usred klanjanja i pjevanja i tek kada bi se rika smirila, molitva bi se mogla nastaviti.

Čak bi i promet načas zastao, jer vidjeti te grimase i oslušnuti to urlikanje bilo je zbilja nesvakidašnje.

Eh, kada se sjetim tih sjajnih dana, nikako sebi ne mogu oprostiti zašto to

nisam snimio, pa da to okačim s ovim tekstom. Ne sumnjam da bi oborilo rekorde gledanosti, pa možda bi moglo čak biti uvedeno kao disciplina na nekim

bizarnim olimpijskim igrama kao posebna izmišljotina nas mostarskih srednjoškolaca.

DIZANO TIJESTO

Evo i kratke povijest kruha; stari Egipćani su otkrili kruh od dizanog tijesta tako što je neki izmoreni rob ostavio komad tijesta koje se bilo 'pokvarilo', a netko drugi odlučio ga je takvog ispeći. Svi su se sjatili oko peći čekajući što će se dogoditi. Dobili su nešto prozračniji kruh koji im se jako svidio, toliko da su ga takvog nastavili peći i legenda o kruhu se pritom rodila. Koliko je to otkriće bilo senzacionalno je podatak da su u nekim prilikama radnicima nadnice bile isplaćivane u kruhu. I sam faraon ga je počeo jesti.

Pa čak su se neki sa štrucom zakopavali i u grobnice. Navodno, u jednom britanskom muzeju postoji kruh star 4000 godina!

Kruh se zapravo nije bio pokvario nego su se razvile spore kvasca i tako je sve počelo. I mi ga dan-danas istog takvog jedemo.

Grčki pomorci su ga trenutno prihvatili, ali i nadodali mu ponešto svojih sastojaka te su imali kruh s uljem i medom, štruca kruha u obliku gljive s makovim zrnjem, te vojnički specijalitet – kruh pečen na ražnju, tj. taj naš današnji kruh ispod sača iliti peke.

Normalno, čim ga je prigrabio Rim, počela se vrtjeti lova tako da su pekari osnovali svoj prvi ceh koji se zvao Collegium Pistorum. Taj ceh je bio toliko strog da je pekarima i njihovoj djeci zabranjivao da se povuku iz zanata. Uz to su uživali posebne povlastice – oni su bili

jedini obrtnici koji su bili slobodni, a svi ostali zanati tada su još pripadali robovima. Čak je članovima tog prvog ceha bilo zabranjeno odlaziti u amfiteatar da se ne bi ‘zarazili porocima običnih ljudi’.

Kako se kruh širio meridijanima i paralelama tako mu je i svaka kultura davala svoj pečat, tako da danas imamo njegovih nezamislivih vrsta i kreacija. Ali, bogme, i vrlo unosan biznis koji, ako se okrenemo oko sebe, tom pekarskom cehu i dan danas donosi ogroman prihod. Pa ajde ti ne otvori pekarnicu!

ZVONI PODNE VADI KRUV IZ TORBE

Evo nekih izraza koje nam je iskustvo kruha donijelo; dobar kao kruh, kruha i igara, kompanjon (lat. cum - sa + pan - kruh), kruh naš svagdašnji, panis angelicus, kruh sa sedam kora, lebac ti tvoj jebem itd.

‘Zvoni podne vadi kruv iz torbe’ – bila je maxima nas rakitskih pučkoškolaca tamo s kraja sedamdesetih, kada bi se ono vraćali iz škole, netom što bi na livadi bacili ‘na male golove’, pa kada bi to famozno podne odzvonilo, a koje nam označuje prijelom u jednome danu, ali i stanoviti prijelom u našim životima, mi bi ko na znak hitro vadili kruh iz torbe i halapljivo jeli.

A, ponekad bi se prije nego nas ta mijena jednog dana upozori da je vrijeme od kruha, i prije nego ga se latimo iz torbica, onako dječaćki žestoko pomlatili kamenicama, jer ako je netko varao na nogometu ili na klizalištu obližnjeg potoka nije mu bilo oprosta.

Tada bi taj zvuk zvona spasonosno došao za onoga tko je bio krvave glave i bio nešto kao sudac koji je

prekidao tuču, te poput svevišnjeg podijelio ponešto žutih, a ponešto crvenih kartona i onda bi u nekom smiraju izvadili te naše reš pečene kruhove u koje su nam majke ili bake baš svojski natrpale sira ili salama i jeli.

Okus tog kruha je nešto što ti ostaje za cijeli život, ma gdje god bio možeš ga dozvati i osjetiti ga i dan danas. I mi zadihani i musavi seoski dječaci smo bez daha gutali te sendviče od domaćeg kruha gledajući u vis, u nebo ispresjecano telefonskim žicama i slali poruke našim dalekima po svijetu. Tada nam je to bio jedini način komunikacije, ni traga od ovoga danas.

A, te žice su se baš njihale na toj buri i kristalnome nebu i zaista su se mogli čuti glasovi iz tih mjesta dalekih. I mi bi ih pokušavali dešifrirati, te smo za to izmislili posebne znakove koji su označavali neki zvuk. Nema potrebe da navodim koji je znak bio recimo za neki ljubavni razgovor. Ili pak znak kad je netko nekome slao lovu, kad je netko bolestan i sl.

Uglavnom, prvi smo znali što se događa u mjestu, ali smo čvrsto držali jezik za zubima i samo smo se potajice smješkali kad bi netko lagao ono što smo mi već odavno znali.

Onda bi se na zvižduk latili torbi u suludom trku prema kući, jer na televiziji je upravo počinjao 'Vuk samotnjak' i sa smijehom se kleli jedan drugom da ćemo zajedno trčati sve dok nas smrt ne rastavi.

PISMA

Pišem ti pismo da više zajedno nismo! Tako smo saobraćali nekada. A, kako zadnju pomast našoj ljubavnoj vezi udjeljujemo danas? Koje je danas najčešće srestvo komunikacije kad dođemo do fatalnog kraja i kad treba hrabro zabiti posljednji čavao u naš ljubavni lijes? Nekada je ta odluka morala biti promišljena, više puta odvagana, potom sa svih strana proanalizirana, prije nego bi se odlučili sjesti za stol, umočiti gušćje pero u tintarnicu i napisati pismo.

Ono bi potom putovalo više dana ili mjeseci, ponekad i godine, dok ne bi došlo do krajnjeg korisnika i dok ne bi saznao/la radosnu vijest. Danas je dovoljan jedan običan send / enter i stvar je za svagda svršena.

Još ako te provale na nekoj od društvenih mreža kako nježno oćijukaš sa suprotnim spolom presuda je trenutna, nemilosrdna i surova. Javna. Takva da ćeš moćebitno trajno ostati uskraćen, gladan i ųedan novih ljubavnih poduhvata.

E, brajko moj, nije se sve završavalo time. Onda je taj ili ta trebao/la razmisliti, sjesti pa odgovoriti; da je primio/la vjerodajnice, da sve lijepo razumije i je li pristaje ili ne pristaje na izrećenu odluku.

Stvar se tako mogla otegnuti unedogled, jer pisma nisu brzo putovala kao danas. I ne samo to. Nerijetko, jedna od osoba ili čak obje nisu znale ni ćitati, kamoli pisati, e onda se morao sastati savjet starješina, na ćelu sa ćitateljem i pisarom, sve u jednoj osobi, te najprije paųljivo poslušati o ćemu se tu radi, sastaviti prijedloge,

vijećanjem donijeti zaključke, te sročiti onda sve u suvisao odgovor.

Nema veze što se u odgovoru naziralo višeautorsko djelo, maltene zbornik, s masom logičkih nepodudarnosti, stilski miš-maš, koji se ogledao u kombinaciji hladnog administrativnog jezika i zajapurenih ljubavnih proplamsaja, ali u konačnici znao/la si da je vašoj ljubavi udijeljen posljednji pogled.

Tako da ti problemi nikao nisu mogli imati simplificirano i hitno rješenje, već je ono tražilo široku društvenu raspravu koja se znala i mogla otegnuti u nedogled i koja je zahtijevala rješenje od iskusne ruke, nikako brzopletost, naglost i olakost. Jer, ako ih je za vaše tajne znalo njih dvoje, uskoro će ih doznati dvadeset i dvoje, pa dvjesto dvoje, dvijetisuće i dvoje i tako dalje. Znači, nije bilo nikakve mogućnosti da jedna takva hirovita odluka, kao što je prekid ljubavi, bude tek tako stavljena ad acta.

Naravno da je špijuniranje tad bilo izlišno. Ono se pojavljuje tek kasnije kako raste opismenjavanje i broj korisnika poštanskih usluga, ali prije samo pedeset godina, tajne službe mogle su biti spokojne na tom polju. Cijelo selo ili cijeli dijelovi grada imali su tek pokojeg pismenog stanovnika kojemu su se ljudi mogli obratiti da im pročita ili sroči pismance od kojeg mu život ili sreća zavise. A, taj je onda logikom pismenosti bio i na braniku poretka.

Jer, mogao si ti biti i državni neprijatelj, netom otpušten iz poražene vojske, ostatak buržujskog režima, ali ako si znao pisati, partija te hitno i bespogovorno zapošljavala na istaknutim društvenim dužnostima. I kroz tvoje je prste sve prolazilo. Pa i u doslovnom smislu.

Draga, ako si se netom udala, a tvoj dragi je morao trbuhom za kruhom, negdje u rudnik ili kamenolom, poslije u inozemstvo, pismeni starješina je odlučivao kakve će naravi pismo sročiti. Jer, otkud si znala što u njemu piše? Mogao je, ako je htio, pisati o tvojem pupku, recimo.

Eto koliko je delikatno, brajkoviću moj, bilo biti pismen.

Dočim, biti pismen danas gotovo da ne znači ništa.

Ajte, recite mi molim vas kad je danas nekog pismenog čovjeka netko nešto upitao? Kad je danas nekog pismenog ili pametnog čovjeka netko upitao za neki savjet? Pa barem i onaj najbanalniji. Danas je sramota biti pismen. Pismeni ne stvaraju vijest, oko njih nema aure zanimljivosti, niti neizvjesnosti. Nikakvog erosa, niti napetosti. Nikakvih golišavih slika, eksplicitnih videa, ništa za što bi se naša ticala mogla uhvatiti pa da ih se narajca.

Nema više ni cenzure za koju su se kačili pismeni kao utopljenici na uzbibanom političkom moru, a koja je nekad davala tu dozu intrigantnosti, o koju su se razbijala dubokoumna i važna promišljanja, za koja se (naivno) mislilo da bi stvari mogla stubokom promijeniti. Biti cenzuriran značilo je skrenuti pažnju na sebe, dati do znanja drugima da se tu radi o jednoj iznimnoj pojavnosti koja je tu da nas osvijesti, da nam ukaže na greške i propuste, da nas nečemu nauči. Danas se pokraj cenzure prolazi kao pokraj ciganskog groblja, s mišlju da je ona tu nekad bila, pa onda izdahнула i zauvijek ostala blaženopočivavši u svoj svojoj uzaludnosti. Zato su nepismeni tu da nas nauče. Pismenost danas spada u domenu rijetkih znanja, rijetkih vještina s kojom se zapravo ne zna što će i čemu služiti.

Čemu služe ta silna znanja koja nam neki demonstriraju po kvizovima?

Ajte, molim vas, uvjerite me da to nečemu korisnom služi.

Koga briga što netko zna gdje se mrijeste jegulje ili koliko je jezika Kleopatra govorila?

Čemu nam služe te informacije, osim prostornom okupiranju mozga i smetnjama u njegovoj cirkulaciji. Nekada su obiteljska okupljanja bila oko kvizova kada smo otvorenih usta slušali informacije koji su nam ti virtuozni nepotrebnih vještina u pregrštima isporučivali. Kakve su se sve legende i mitovi oko njih ispreplitali! Oni su nam bili veliki uzori. Danas su oni tek usputni fenomen, rudiment, ostaci drevne civilizacije koja je, eto, jednom, vjerujući u bolju budućnost, polagala i na te stvari.

No, vratimo se mi pismu kao takvom, bez obzira što ćemo ovdje, kao i uvijek, iznijeti hrpu nepotrebnih znanja.

Kada je nastalo pismo? Tko ga je izmislio? Je li prvo nastala napisana ili izgovorena riječ? Od kada se ljudi dopisuju? Koji će im klinac to? Itd.

Bok te pitaj kad se i kako počelo s pisanjem pisama. Meni se sviđa teorija da je Gaj Julije Cezar izmislio dopisivanje. Ta prznica, palikuća, drznik, osvajač, pisac, zavodnik, ratnik, padavičar, vojskovođa, političar, putnik, i što sve ne, zapravo, osoba za koju bi se moglo reći da je bila takva da je gotovo nemoguće da sve to u jedan život stane. Za kojeg tvrde da je vodio najviše ratova i u tim ratovima pobijedio 3 milijuna ljudi i pokorio nebrojene kraljeve i krajeve. Toliko brzo i efikasno da ona uzrečica veni, vidi, vici iliti kako ju

je izrekao na grčkom elthon, eidon, enikesa za njega doslovce vrijedi, jer je jednom prilikom pobijedio neko pleme oko Bospora takvom brzinom da mu je jedino to preostalo reći.

E, od svih tih silnih obaveza prema novim krajevima, ženama, dužnicima, konzulima, senatu jednostavno nije mogao čekati na susret, nego je izmislio dopisivanje.

Pisma je jašući na konju diktirao osobnom pisaru, kojeg je uz slugu stalno imao sa sobom, te ih onda slao po kuriru koji je morao čekati odgovor pa da ga vrati nestrpljivom Gaju Juliju.

Pisao ih je i na grčkom, shvativši važnost drugih jezika, jer ako bi neprijatelji presreli kurira, onda bi mu i planovi bili razotkriveni. Grčki je, uostalom, tada bio elitistički jezik koji se u visokim rimskim krugovima koristio i stoga što Rim zapravo nije imao filozofiju, te je grčki tad imao tu auru visoke intelektualnosti.

Kažu da ne samo da je Julije bio spretan ratnik, koji je mogao jahati okrenut leđima, nego je putovavši na konjima i osvajajući Galiju, tako sa sedla i izdiktirao svoje višetomne 'Galske ratove' i bez kojih bi povijest čovječanstva ostala uskraćena za ta sjajna svjedočenja. Nastranu što je ta bazična rimska proza pomalo tendenciozna i tjera vodu na mlin Cezarovom ratničkom umijeću, ona je osvijetlila ovog diktatora i kao iznimnog pisca.

Nema sumnje, da se tada dodjeljivao Nobel on bi ga za ta djela bez po muke i dobio. (Napisao je još i 'De bello civili', kako se tukao s Pompejom).

Usput, evo još malo nepotrebnih znanja; ono što još baštinimo od Cezara je da je na osnovu sunčane godine uveo novi kalendar, koji se po njegovom imenu naziva

julijanski. Njime se i danas služe neke pravoslavne crkve (ruska, srpska). Od njegova nadimka nastali su kasniji vladarski naslovi: kod Rimljana caesar, kod Talijana cesare, kod Njemaca Kaiser, kod nas car. Tako da je ona; đe s' care, š'a ima?!, u originalu zapravo; đe s' bolan Cezare š'a ima?!

Pisma su nakon toga postala normalno sredstvo saobraćanja; do te mjere da su i životinje u promet pisma bile uključene, te tako imamo poseban soj golubova koji je uvježbavan samo da bi nosio pisma i vraćao nam odgovore.

Nekada su ti golubovi prelazili male udaljenosti i mogli su odnijeti poruku samo na kratko, do susjednog grada, dok njihovom kombinacijom parenja nismo dobili listonoše koje imaju domet i preko petsto kilometara! Jedan takav listonoša je zabunom sletio kod mojeg motomehaničara, noseći mu neki skroz pogrešan i ogroman račun, za robu za koju tvrdi da je nikad nije naručio. Sad dok mu sjedi na ramenu ili se vrzma oko motora, mehaničar tvrdi da ga je zapravo golub zavolio i zbog toga ostao. Mo'š mislit?! Meni se ipak čini da bijeli avijatičar čeka da ovaj plati račun pa da nastavi dalje.

Mali je problem što za razliku od poštara kojeg susrećemo svaki dan, i koji nam donose različita pisma, i željena i neželjena, ova vrst listonoše ponekad, kao što vidimo, zakaže, te zastane kod nekog mehaničara, vulkanizera, gazde kafića, ženke ili se priklone nekom drugom jatu.

Dobro, ni naši poštari nisu imuni na takve stvari, no njihovom kombinacijom (golubova, mislim), kako tvrde upućeni, dobijaju se zavidni rezultati.

Naravno, kako svaki Cigo svoga konja hvali, tako će vam se i svaki golubar pohvaliti da je dobio takvu i takvu kombinaciju miješajući dugoprugaša i kratkoprugaša, te time svojem golubu uzdanici povećao brzinu i domet i izbio mu iz glave ove nepodopštine po putu.

Pisanje pisama i dopisivanje se pokazalo kao iznimno srestvo komunikacije, koja uvezuje i zbližava ljude, koja gradi zajednicu i učvršćava je. Pa je tako postao nezamisliv svijet bez poštanskog servisa. Zapravo, temelj svake zajednice je baš poštanski servis i on je jedan od rijetkih dijelova sistema kojeg država ljubomorno čuva i ne privatizira ga. (Što ne znači da neće, kad zaškripi).

Koliko je on bitan ogleda se recimo u filmu Poštar iz 1997.-e, s Kevinom Costnerom u glavnoj ulozi, kada Amerika poslije apokaliptičnog stradanja godine 2013.-e ostaje potpuno razorena s nekoliko razbijenih zajednica na rubu gladi i siromaštva. U odsutstvu policije i vojske pojavljuju se organizirane bande koje teroriziraju i ono malo preživjelih. Za to vrijeme jedan čovjek na magarcu putuje po Americi i na vrlo nespreatan način igra Shakespeareove komade trudeći se nešto zaraditi. Vidjevši teror kojeg generali sprovode nad stanovništvom, odluči ljude pokrenuti iz pasivnosti na otpor. Taj otpor se ogleda u vraćanju funkcionalnosti društvu i vraćanju tradicionalnim vrijednostima ljudske topline i komunikacije, što ponosni Amerikanci odmah prihvaćaju. Počinje raznositi pisma i formira prvu post apokaliptičnu poštu u Americi, te tako u happyendu oživljava posrnulu imperiju.

Tako to biva s poštama, no hoćemo li pisma, uz svu

ovu slavnu povijest, i u budućnosti pisati? Ili su pisma već sad postala prošlost, sredstvo saobraćanja kakvim smo se nekada služili, a neka bogme smatrali i važnim literalnim ostvarenjima, te ih ukoričavali. Ili ih zbog svoje važnosti i intrigantnosti čuvali u sefovima, pa ih tek desetljećima kasnije obznanjivali; da bi onda uvidjeli da zapravo ništa novoga nismo saznali i da nismo imali što kriti.

Hoćemo li poruke, pa i one naintimnijeg sadržaja odsad prenositi isključivo putem društvenih mreža, i koje ćemo tako besramno dati na uvid javnosti?

Hoće li savjet starijina koji odlučuje o našim vezama, kakvoći naših života biti naši 'prijatelji' koje tako sumanuto skupljmo po tim mrežama kao da smo najedanput postali puno bolji i naše filantropske sklonosti nanovo otkrili?

Hoće li nam oni postati bračni savjetnici, duhovni pastiri, odvjetnici, očevici naših života nad kojima tako revno bdiju i za koje se svakodnevno staraju?

Hoće li izlišno postati svako pisanje pisama sad kad već pred sobom imam svijet na ekranu kojim, bez da maknemo dupetom, upravljamo našim vlastitim konzolama?

Družimo se, razmijenjujemo poruke, organiziramo slavlja, rušimo režime, biramo predsjednike s kojima noću komuniciramo u direktnom kontaktu tako da nam više praktički ni za šta nisu potrebni posrednici, protokoli, nepotrebna administracija ili poštanski servis.

Mi smo već odavno ušli u svijetsku uniju ljudi koji nikome ne pišu, a koji neprestano komuniciraju, koji za svaku prepreku mogu trenutno pronaći odgovor u bespućima cyber spacea.

Toliko smo se premrežili i umrežili, svima sve rekli, izjadali se, sve tajne otkrili, prekinuli sa svima s kojima smo mogli prekinuti, otarasili se sviju kojih smo se mogli otarsiti i pitanje koje se logično nameće: kome ćemo onda, k vragu!, slati pisma?!

OGLEDALCE, OGLEDALCE MOJE RECI MI NAJLJEPŠI NA SVIJETU TKO JE

*Jedanput i ja ovako ružan kako jesam
zadobio sam ljubav žene osmijehom na licu
osmijehom u kojem je bilo toliko ljubavi, ah toliko
ljubavi
da je i moje ružno lice zasjalo ljepotom u preobraženju
Jedanput i ja ovako ružan kako jesam
zadobio sam ljubav žene svojim tijelom
što (ugledavši je) svom težinom težilo je k njoj i
zanijelo se za njom
I njezino se lice obasjalo u plamenu buknuću iz srca*

Eto i takvi stihovi se mogu napisati. Ali, nije ih napisao bilo tko, napisao ih je jedan od najvećih, hercegovački avangardist A.B. Šimić. On je od poezije činio ono što bi ona i trebala i biti; ljudska, jednostavna, iskrena, direktna...

Koliki mnogi okolišaju i muljaju, kod Šimića nema tih caka. Kod njega je sve stvarno, opipljivo, kao da je tu ispred tebe i provlači se poput sjene ispred tvojih očiju. Bilo da govori o običnom stisku ruke, večernjoj šetnji, zvonjavi zvona u nekoj maloj kamenoj crkvi na kraju svijeta ili bilo kojoj drugoj na prvi pogled profanoj stvari pored kojih svakodnevno prolazimo ne obazirući se na njihovu ljepotu ni sadržaj, on ih oživljava na neki poseban način; nekim svezvremenskim pečatom. On ih gleda pogledom kojim mi ne baratamo. Kao da je taj pogled iz sasvim neke druge sfere, iz neke

druge galaksije i sposoban je svoje vidno polje raširiti i precizirati nam do najsitnijih detalja. A, da mu se pritom nimalo ne zamuti.

Ali, nije to pogled koji samo 'vidi', ta svaka budala može vidjeti. Stvarno, evo reci nekoj prvoj pored sebe;

- Vidiš li ono stablo tamo?

- Naravno da ga vidim! - odgovorit će ti ukoliko zbilja nije ćorav.

- Kakvo je to stablo? - možeš ga još pripupitati, tek da mu rajcaš vijuge.

- Stablo ko stablo... Sivo. - reći će ti, jer je vani još zima.

Da je proljeće možda bi ga ozelenio. Ukoliko nije daltonist. I tu bi se manje više zadržala sva njegova impresija o tom stablu. Ako je trgovac onda bi ga nečim prigodno nakitio i probao ti ga uvaliti; zajedno sa zemljištem. Ako je pjesnik prozreo bi ga u duši i rekao neku tugaljivu, o njegovoj osami, bolesti od kojih sva stabla pate.

No, Šimić ne samo da vidi, on 'gleda'!

To su oči rođene za detalj i najmanju sitnicu, one su u stanju uočiti i poslati informaciju mozgu, koji onda to obradi na onaj najzačudniji, najneočekivaniji način. Poput vešmašine što centrifugira neku prljavu robu, iscijedi ono nepotrebno i razgrni je pred nama u minimalizmu koji razara. Pa čim to osuši on na to impresionističko platno pored kojih mi svakodnevno prolazimo kao pored nekog ciganskog groblja (pored kakvog sam u djetinjstvu prolazio na putu do škole, a da pritom ništa nisam osjećao) ubacuje svoje emocije. I onda takve slike zadobivaju jednu sasvim drugu dimenziju i one postaju opipljive, stvarne, prožimajuće.

One ostaju zauvijek uslikane u našoj memoriji. I mi ih vječno pamtimo. Svaki put ih nanovo iščitavamo ne bi li dokučili tu njihovu tajnu neuhvatljivu šifru i koja nam svaki put izmigolji.

Majstor je znao kako se postupa s tim stvarima, i kako se brinuti o njima dok mi baš i ne hajemo. Ta i najobičnija tarot gatalica zna da stvari okolo nas imaju svoju dušu, imaju svoj unutrašnji život, one na neki svoj poseban način komuniciraju s nama. I ona na tome zasniva svoju marketinšku strategiju.

Nije ona daleko od Šimića, da se razumijemo, samo što nju brine prodaja, a našega bidnoga pisnika brinulo je kako će se te slike prelomiti u njegovoj duši- ogledalu, koja je ionako već dobro ispaćena, puna lomova (svjetlosti) i puna impresija koje nemaju ama baš nikakvu tržišnu vrijednost.

Možemo se mi praviti blesavi koliko hoćemo i ne primjećivati ih, ali stvari okolo kažu nam baš sve. Točno znaju koliko smo glupi, smotani ili nevješti. Kad bi one znale pričati, kao jastuci u onoj nezaboravnoj pop-ljigi, ej!, koliko bi toga rekle o nama. Pa kada još zapinjemo o njih, one nam se smiju i podruguju, dok se mi pravimo blesavi. Mi prolazimo naduto kao da smo sad učinili bog zna kakvu stvar, bog zna kakvu bravuru ili neki maestralan potez. Mi se ne obaziremo. Ma, jok! Stvari okolo nas tako postaju nijemi svjedoci naših uobrazilja koje se razbijaju o hridi stvarnosti kao golubovi samoubojice što se u suludoj vrtnji obrušavaju ka zemlji sve dok jedanput ne otresu.

Šta je Šimiću bilo pa je napisao baš ovakvu pjesmu? Možda je baš uspostavio onu pravu komunikaciju sa svojim ogledalom te nije tu više bilo nimalo mjesta

za pretvarati se, za ispričati one najljepše priče koje nam naša mašta samo u ogledalu može nacrtati, a koje naše bolje polovice tako rado vole čuti. Mogao je jednostavno uvući stomak, izbaciti prsa, navući neki odlučan i mrgodan izraz i unatoč gladi od koje je kronično bolovao to bi već bilo nešto. Ali, ne! On se, pogledavši se, ko zadnja pizda prenerazio koliko je ružan. I to još svima javno obznanio. Pa kako ćeš ti tako ikoga osvojiti?! Pa, brajkoviću moj, s takvom defanzivom ni od najnotornije nogometne momčadi ne bi se mogao obraniti, kamoli osvojiti neku tamo damu koja je trajni izvor tvoje inspiracije.

Pa ajde ti to sad usporedi s nekom običnom šušom koja se stalno gleda u ogledalo, pravi selfije i kojoj da nacrtáš koliko je ružna nema ama baš nikakve šanse da to i prizna. Radije će skočiti u rijeku, staviti glavu na željezničku tračnicu (ne da bi čula je li vlak stiže), skočila s pokretnih stepenica trgovačkog centra gdje iskreće zadnje apoene svoje crkavice, nego da prizna da njen odraz u ogledalu ili instagramu nije takvog karaktera, a da bi nekog mogao ostaviti razjapljenih usta.

Dobro, ostavimo se mi lica, ono su takva kakva jesu. S njima ne možeš puno učiniti. Njih možeš eventualno do 10 % posto iskorigirati. Ostalo je čista lutrija. Odlučan u namjeri pokušaš poboljšati stvar i priznaš da tvoje lice nije baš za središnji dnevnik ili tv-bingo, a ako pretjeraš u njegovom zatezanju izgledat ćeš kao onaj talijanski voditelj koji se toliko pritegao da izgleda kao da se non stop smije. Pa kad čita neku tragediju gledatelji nemaju što drugo nego otkidati od smijeha.

Doduše, napumpane usne mogu biti izazovne, pa čak

i korisne, jer neka mjerenja kažu da se njihov usis nemjerljivo pojačava u odnosu na nenapumpane. Uf, barem nešto!

Kvrgav nos je zbilja dobar razlog da neki štemanju vičan kirurg pokaže umijeće. Ili da se nekim adekvatnim valjkom provoza po njemu. Dočim su klempave uši zasebna tema kojoj ni renesansa nije doskočila. No, imaju one i svojih prednosti. Nije bez vruga ona koja upozorava da se u nekim škakljivim trenucima najbolje pokriti njima. Zato ih je, čini se, najbolje ne dirati.

Ima tu još detalja koje bi mnogi ispravili, ali vratimo se mi Šimiću i njegovom ogledalu.

Vidimo njegovo ogledalo nije bilo od onih čarobnih pa da ga i poljepšaju. A, možda i nije imao ogledalo s obzirom na to kakvo je bilo njegovo materijalno stanje. Možda to ‘ogledalo’ zapravo nije ogledalo, nego se pjesnik zagledao u neku lokvicu vode u gornjogradskoj kaldrmi kad se noću vraćao pijan odnekud. E, tu ničeg lijepog nije bilo, samo sivilo i tuga. Naljepše se onda bilo prisjećati neke davne ljubavi koja je kao i svaka slijepa ljubav bila takva da nije puno pitala, nego je nošena svojim unutrašnjim zahtjevima naprosto u magnovenju lebdjela.

To su te varijante ogledala i naš sad već povijesni odnos s njima.

A, povijest nesretnih ljubavi je povijest civilizacije. Jer, paradoksalno, ma što nam govorili o povijesti kao učiteljici života, nju nisu ovakvom učinile neke sretne ili platonske ljubavi, nego baš suprotno. Jer, da su sretne danas bi svijet valjda bio jedna velika sretna država, bez ikakvih granica, središnje vlade, a da ne

govorimo banaka. Svi bi bili jedna veelika sretna familija u kojoj nema svađa, rastava, dioba, zakulisnih igara, nego familija koja se ljubi i poštuje da bi i blaženoj Djevici Mariji od te ljepote stalno išle suze niz lice. I da se to ne proglasi čudom.

Povijest svijeta je povijest loših i nesretnih ljubavi.

Svijet da je pametan jedino što bi mogao reći; *Jedanput i ja ovako ružan kako jesam / zadobio sam ljubav žene osmijehom na licu...*

Ali, to je bilo nekoć davno, u osvit civilizacije, kad su ono Adam i Eva zaljubljeni koračali edenskim vrtom, sve dok nije došla zmija i nagovorila Adama da zagriže jabuku.

A, kad jednom zagrižeš; zagrizao si! Stvari više nikada nisu iste. Kao u šahu; taknuto – maknuto!

Tko se nije skrio, magarac je bio!

NEVER MIND THE BOLLOCKS

Kad su Jones, Matlock, Vicious, Cook i Rotten poznatiji kao Sex Pistols godine 1977.-e objavili ‘Never Mind The Bollocks’ nakon toga ništa više nije bilo isto. Svijet popularne i nepopularne glazbe nepovratno se promijenio.

Bilo je to kao grom iz vedra neba; dinosauri rocka nisu mogli vjerovati što ih je snašlo. Džaba što su Zeppelini, Yesovci, Floydovci ispisali tone nezaboravnih nota, tih pet drznika, koji u početku nisu znali ni kako se drže gitare, jednim potezom sve to su otpuhali.

Bio je to jasno izražen stav; ne šljivimo više vaša dosadna prenemaganja, beskrajne gitarističke pasaže, priglupе tekstove, flower power i sl., nas zanima esencija, zanima nas društvo koje ćemo promijeniti, koje ćemo trgnuti iz beskrajne letargije i uljuljanosti. Bio je to brzi, jednostvani gitaristički rif, riječi jasne i bez kalkuliranja, melodija bučna, žestoka i sirova, poruka jasna i nedvosmislena.

Nakon onog Velikog vala s kraja šezdesetih kada su se pojavile također velike grupe poput The Doors, Grateful Dead, The Beatles, The Rolling Stones itd. i kad je također zanos trajao i kad se mislilo da će tako vječno ostati, u newyorkskom CBGB-u se spremala diverzija. Tamo su sasvim neki drugi ritam prašili Ramonesi, The Stooges, Dead Kennedys, Velveti... Premda, čini se, nisu ni bili svjesni te diverzije, ona je pojavom Pistolsa isplivala na samu površinu. Put je definitivno bio raskrčen. Nakon toga sve se moralo

promijeniti; i melodija i tekst i rif, a bogme i odjeća i frizure, pa i sam ‘pogled na svijet’.

Na stranu što su se još uvijek neki od tih dinosaurusu držali svoga kao pijan plota, u dubini duše znali su da je to kraj.

Već u prvoj pjesmi ‘Holiday In The Sun’ brutalnim ulazom napadnute su sve dostadašnje melodijske postavke; gitara, bas i bubanj složeni u jednoj eksplozivnoj smjesi drže stvar od početka do kraja. Nema odmora, nema beskrajnog naslanjanja na molove i durove, pasaža koji traju vječno, nema saksofona, klavijatura, back vokala; sve je čvrsto organizirano u jednu brzu, žestoku, pršteću cjelinu. I tako je od početka do kraja albuma.

Tek neznatno promijenjena melodijska struktura, ne u smislu inteziteta, već samo u slaganju, ali sve opet garnirano u žestokoj oblandi, naznačuju razliku u pjesmama.

Ali, opet, dojam je isti; nema predaha, kao da smo u jednoj dugoprugaškoj utrci non-stop u sprintu, kao da se do cilja želi doći što prije, bez predaha.

Cijela ta tako organizirana struktura čini se u stvari kao napad na sve ono što je bilo prije.

Jer, ako samo bacimo pogled na tadašnje postulate rock melodije, vidjet ćemo da je to nešto posve drugo; to su gotovo filozofska djela, tomovi knjiga, akademske rasparave, predavanja ili drugačije rečeno, melodija koja uvijek počinje uvodom, obično lijepim, pa se postepeno uključuju bas, bubanj, vokal i nakon toga puno toga pratećeg.

E, sad, kume moj, trebalo je sve to iščekati, domisliti, odslušati.

A, kad se gledalo na albume kao cjelinu, radilo se

uvijek o nekoliko čistih rock stvari, nešto bluza i obavezno dva ili tri sentiša. I to je bila formula, koja je, čini se, kod mnogih nepromijenjena ostala do danas.

‘Never Mind The Bollocks’ je jednostavno svojom genijalnošću, svojom ludom energijom, svojom inovativnošću sve to otpuhao poput snažnog vjetrova koji nosi stračare na obali.

Drugi, jednako bitan aspekt cijelog ‘slučaja’ su tekstovi. Oni se jednostavnošću izraza, jednostavnom strukturom, angažiranošću, otvorennošću, psovkom obušavaju na sve dotadašnje postulate koji su vladali u glazbi i u javnom diskursu. Jer, reći; I’m Antichrist, I’m Anarchist...!’ to je bilo previše. A, odmah malo dalje sprdati se s kraljicom i režimom to je bila hrabrost od koje su mnogi ostali zapanjeni.

Ne treba ni reći da se pojavljivanjem ovog albuma i pokreta koji je potom uslijedio na naše heroje doslovce obušio svatko koji se na bilo koji način osjetio prozvanim. A takvih je bilo sijaset.

Kad danas gledamo unatrag možemo reći da je rijetko koji album u povijesti rocka doživio takva odobravanja i osporavanja i objektivno učinio veliki utjecaj na rock kulturu općenito.

‘Never Mind the Bollocks’ je nezaobilazni uradak jedne generacije koja je imala san, ideju i hrabrost.

STARI ROKERI

Nekako sam oduvijek zazirao od toga da ne postanem ‘stari roker’. Iako su moje formativne godine bile u vrijeme pank a i novog vala, nisam mogao odoljeti toj zlatnoj riznici u rudniku zvanom rock’n’roll koji je iskopan nekoliko desetljeća prije toga pa da i otamo štogod ne zgrabim.

Istinabog, tad je pank bio novo lice, svježina, dezodorans koji će raskužiti taj već ustajali rock nanos, no sada vidim da su njegova jedra bila slaba, užad tanka, čvorovi kojim je on plovio isuviše spori da bi izbjegao valove što su tada, činilo se, napokon počeli splašnjavati.

Zazirao sam i stoga što su mi ti zamaljani provincijski rokeri već poprilično išli na neku stvar. A, i doma su mi upirali prstom, s onim; dijete, želiš li izgledati tako kad odrasteš?!

Uvijek mi je bila enigma zašto su rokeri u ovim krajevima izgledali baš tako; raščupani, zamazani, prljavi i svojeglavi. Nisam baš nešto bio dojma da su Page i Plant ili Mercury i Brian May ili Ozzy i Tommy Iommy živjeli u neakvim stajama ili bili nomadi.

Dobro, možda i jesu neko vrijeme, ali su se, na prvi šušanj novčanica ekspresno prebacili u otmjene vile ili su se vozicali okolo u avionima, hvatali groupies za guzice, pudrali noseve i sve u svemu svojim bankovnim računima maltene su mogli spašavati proračune današnjih nasukanih ex-Yu republika.

Pa zašto su ovi naši rokeri tu njihovu poruku interpretirali baš tako?

Ne sjećam se da je i u jednom stihu neki od ovih gorespomenutih zazivao siromaštvo, pustinjaštvo, izopćenost ili preferirao slabe higijenske navike. Ali, naš roker domesticus upravo je bio takav; prljav, odrpan, konfuzan i divlji.

Normalno da me je onda na polici robne kuće više privlačila dražesna i vreckava Blondie od nekog omota tamo neke prljave rupe u kojoj se upravo probudio razvaljeni par.

S tim bi se zasigurno složio svaki roditelj koji otaljava brige za svoje čedo ili svako zdravorazumsko biće koje je ovdje, ruku na srce, oduvijek bilo deficitarna roba, ali si onda bio tatin sin, mamina maza, šminker i šta-ti-ja-znam-šta-sve-ne u tom kićenju svih mogućih nezajažljivih epiteta koji bi ti se prikačili, jer se nisi uklapao u taj (ne)ukus.

I to je bilo svetogrđe – dirati taj sveti Graal, a koji se sastojao, rekoh, od: zamašćene kose, jednotjedne brade, izlizane JNA vojničke košulje, nekih traperica domaće proizvodnje (npr. Borac Travnik), vojničkog remena i (smrdljivih) univerzalki na nogama. Dočim, ako je neka izglednija prigoda, tipa Štefete mladosti, onda bi se navukla džins košulja i leviske.

E, sad protiv tog modnog trojstva s tim prigodnim rezervnim inačicama nisi smio ni beknut, a kamoli u nekom združnom disku kada se na sredini večeri odvrne ‘Highway To Hell’ demonstrativno izaći. Bio si u tom landranju kosama pometen poput čestice prašine koju je vjetar nosio tamo ovamo.

Pa hajde ti sad nešto zucni!

Ili ne daj bože da DJ odvrne, ne znam, ‘London Calling’! A, walkmena i slušalica nije baš da se na

svakoj polici moglo naći pa da se na miru posvetiš svojem omiljenom izrazu. I isključiš dok ne prođe to zaprašivanje po sredini podijuma.

To su bili ti putokazi epohe. I trebao sam učiti. I naravno, pustiti kosu, obući JNA košulju, farmerke, opasati se remenom (znate onim što ima i prstenove za bombe, a kojeg je još Boško Buha patentirao), navući univerzalke i pravac u zadružni disko. A, tamo na meniju; Satisfaction, Smoke On The Water, pa sentiš i vrhunac večeri Highway To Hell ili pak TNT.

Ali, neki vrag, točnije neki zvuk mi nije dao mira. Čim su se odnekud probili zvukovi 'Anarchy In The UK' ili 'White Riot' znao sam da mi tu nema mjesta. I smišljao sam prigodu za šmugnuti. No, pomaknuti se u tom trenutku nije bilo baš pametno. Izlaz je u toj uzbibanoj gomili bio jako, jako daleko. A o izlazu za nuždu u tim provincijskim diskotekama mogao si samo sanjati.

Nije mi preostalo ništa drugo nego kroz te vlasi koje su mi padale na oči zvjerkati i čekati pogodan trenutak.

Nešto kasnije, devedesetih slično mi se događalo u zagrebačkoj Jabuci, kad bi iznebuha u 2 ujutro pustili onu 'Dinamo ja volim' – trenutno bi svi popizdili, razmaknuli sve što bi im se našlo na podijumu i naravno da sam u tom trenutku glumio da sam naajveći Dinamovac na svijetu. I tako bih izbjegao batine. Bio je to moj stari prokušani recept još iz tih hipi vremena.

Dobro, ne mogu reći da mi AC/DC nije bio drag, ta i dan danas ih svako malo pustim, jer jednostavno su jebeno dobri, ali kada ti netko maše s grivom ispred nosa, još te svako malo zaliže s njom, brate, tu ti ni Bon Scott nije mogao pomoći. Ali, u tim malim disco klubovima Posušja, Imotskog ili Gruda jednostavno nije bilo mjesta za toliko kosatih.

Mislim, bilo bi logičnije da je DJ napravio neku selekciju pa, ne znam, kovrdžavi da mlate na početku, ravnokosi nešto iza njih, pa svi skupa netom kad završi ono mrcvarenje zvano sentiš, a koji je bio obavezna figura negdje po sredini večeri kada bi se i pletenice s isto tako pomalo zapušetnim damama prigodno zaplele. Ali, kada ti tim kosurinama počme istovremeno mlatit njih pedeset, e to je već postajalo općinsko prvenstvo. Dobro, nastranu ta mogućnost infekcije, bile su mi divne priče; eno Bačva tamo puši travu. Ili Čeza nosi nož. Trolejbus iz Lištice je prebio neke hahare u Mostaru jer su ga hakali da je škutor (pogrdan mostarski izraz za nas iz zapadne Hercegovine), pa je na kraju ipak s njima popušio lulu mira, te se još i zapio s Mehom Džegerom, itd.

Ili kad je naš prvi autostoper Džudas stopirao cijelu noć i to zato što je zaspao, pa kada bi mu neki auto stao ni uz najupornije trubljenje vozači ga nisu uspjevali probuditi.

Eto, kod nas ni sa autostopom nije bilo tako jednostavno.

Naslušao sam se tih priča o tim velikim rokerskim dogodovštinama, a nije da ih nisam volio. Ma, volio sam ih, nego šta sam! Upijao sam ih kao i one hajdučke priče o Mijatu Tomiću ili Andrijici Šimiću, a koje mi je baba pred spavanje pripovijedala.

Ta nije onda bilo tv programa kao sad. Sinko, ako si do 22 h uhvatio nešto na tv, a da nije partizanska eskadrila slistila diviziju Švaba mogao si se lupat nogom u guzicu. Nije bilo nikakvog hollywoodskog epa, nikakve vijesti iz dalekog kraja, iz prošlosti, samo su na koncu večeri ostajale te priče i legende koje je baba tako

fenomenalno znala i bio sam presretan s time.

Pa kada usporediš današnje babe s tim mojim babama, e ove im ne mogu ni vode dodati.

I zato su mi hercegovački i imotski rokeri bili pravi hajduci.

Motrio sam njihov svaki mig, njihov svaki pokret oponašao sam pred ogledalom, od krpa sastavljao periku, tresao glavom, pucao pištoljem na nevidljivog neprijatelja (jer, složiti ćete se da rokeri i kauboiji imaju nečeg zajedničkog). Ali, nisam baš imao muda takav izaći vani. Bila je to moja mala tajna.

Jedanput je u naš kraj zalutao neki roker iz Osijeka, tražeći djevojku koja je tu došla kod rodbine.

Doslovce se cijelo mjesto sjatilo, gledajući ga u čudu i snobivajući se od užasa. Meni je on bio super; onako s dugom kosom, odrpanim ruksakom s brojnim bedževima, starim tenisicama donosio mi je vijesti iz dalekih krajeva. Signalizirao mi je nepoznate kodove i pričao mi neku sasvim drugu priču koju sam, meni se tad tako činilo, jedini ja dešifrirao. Ostali su se, naravno, snobivali. I zamalo ga nisu vilama natjerali (nabasao je baš u vrijeme kosidbe). No, pošto je naš kraj pun skrušenih katolika, a nekako u to vrijeme se i Gospa ukazala, taj osječki roker je glatko prošao.

Nama su danas poznati veliki disidenti iz toga doba, tipovi koje je režim proganjao (naravno da je, ta jel' vidimo kako nam se udbaši na najmaštovitije moguće načine dovijavaju da ne završe po europskim ćuzama), ljudi koji su bježali preko granice, koji su bili praćeni, ali za mene su pravi disidenti toga doba bili upravo rokeri!

Oni se nikako nisu uklapali u tu idiličnu sliku, a koju je

naš tadašnji režim stvarao o sebi. Oni su bili poput neke naplavine koju je nevjereke nanijelo. Naprosto se nije znalo šta s njima. U koju ih ideološku ladicu strpat? Kako ih osudit? Jedan od učinkovitijih načina bio je pozvati ih u JNA i tamo ih ošišati!

Jebeš ga, partija je zaista znala kako svemu doskočiti, a ne ovi danas – mo'š im kosurinom mahat pred nosom koliko hoćeš, oni ne fermaju.

No, nije moj problem s rokerima bio te naravi.

Rekoh, moje osjetljivo uho bili su zagolicali neki sasvim novi zvuci (ne oni s kamena) i nikako se nisam mogao otrgnuti tom zovu. Iako sam u nekim fazama pokušao ozbiljnije pustiti kosu nikad mi to nije uspjelo. Ne samo da je problem s mojom kosom što mi je bila pregusta, nego se jednostavno nisam dobro osjećao s njom. Ne u smislu je li mi dobro stoji, nego taj novi zvuk u uhu u kombinaciji s kosom ni uz najbolju volju nije se slagao. Te bi se, razočaran, čim bi mi malo narasla šišao.

A, postojali su još neki razlozi čisto praktične naravi; recimo ako čuvaš krave onako s dugom kosom nekako rušiš taj rokeraški mit. Ili kad ideš u polje kopati pa ti kosa non stop smeta, pa dok pliješ lozu non-stop zamahuješ tom grivom kao da si na nekom koncertu. Ili kad voziš traktor po selu s vjetrom u kosi kao ono Thompson na Harleyu to je donekle bilo cool.

Bilo je tu mnoštvo razloga za i protiv, no općenito gajiti grivu na poljoprivrednom imanju nije bila neka kultura koja je povećavala prinose.

Zato je taj seoski disko bilo idealno mjesto za pokazati što si ti to dobroga uzgojio te godine.

Pažnju su plijenile naravno što duže vlasi i to one

zapletene. Ne rasta, molim lijepo, nego one u kojima se nalazilo najviše znoja, prašine, galebe, sjena (to je značilo i da si sklon akrobacijama s ljepšim spolom po sjenicama), uglavnom svega onoga što u jedan prosječan busen kose može stati, a što na podiju kad zagrmi 'Smoke On The Water' možeš pred svima ponosno istresti.

Vijeće bi se onda sastalo i nakon što bi proanaliziralo vrtnju i snagu elipsi te količinu prašine koja bi se u toj vrtnji podigla proglasili bi pobjednika.

Ne zvanično, tamo s nekim peharom, nego prešutno, pogledima i vrlo dobro bi se znalo tko je svojom grivom taj put pomeo pod i slavu. Mogao si se tje-dan dana ponosno našetavati, biti kralj sjenika i sve u svemu uživati u svojoj pobjedi do sljedeće subote kada je slijedio novi okršaj.

Puno veći strah od mogega da ne ostanem (samo) stari roker, jer ja sam, na kraju krajeva, ipak bio samo publika, je strah rokeru da zaista ne završe kao stari rokeri. Lako je Micku Jaggeru biti stari roker s bankovnim računom 'do neba'. Zamisliti sebe u ovim krajevima starim rokerom je misao koja ti neće uljepšati dan.

Dokle frustracija seže je recimo primjer starog rokeru iz Kornijevog grupe Zlatka Pejakovića. Bilo je za očekivati da bi netko s takvim glasom i stasom u nekim normalnim i pitomijim okolnostima za rock'n'roll od naših napravio zavidnu karijeru i unucima bi mirne duše u amanet ostavio respektabilnu zadužbinu, no on je na prvi znak da bi mogao (p)ostati stari roker doslovce odmaglio među narodnjake.

Na stranu što je tužno čuti te njegove pjesmuljke i što to na kraju krajeva potkopova njegovu staru zadužbinu

zvanu rock'n'roll i za koju su u njezinom turbulentnom hodu u nas pale nebrojene žrtve, slučaj treba promatrati, rekao bih, iz snishodljivog rakursa. Čerečiti ga sad verbalnom giljotinom nema smisla. Neka se svatko u dubini duše sabere i sam sebe preispita bi li i on u takvim okolnostima, kad je, uostalom, vanjskog i unutrašnjeg neprijatelja bilo na napretek, učinio isto tako?

A, znajući kako je naš narod u dubini duše širok, tako je i Zlatko naišao na razumijevanje i uz sveopću podršku na kraju nije postao stari roker. Dapače, čovjek se lijepo namaknuo banknota i sad mirno čeka svoju starost.

Eto šta ti je naš narod; kad lijepo priznaš da si pogriješio ti zapjevaj dvije-tri uz tamburicu i puhni u nacionalne diple - sve ti se dveri otvaraju.

Donekle je to u redu; ako su nam mirovinski fondovi u kolapsu, barem se nekima otvara mogućnost da umaknu tom zlom prstu sudbine.

A, da ne pričamo o sretno umirovljenom starom rokeru G. Bregoviću. To je bilo rijetko viđeno sretno ulaganje u staro-rokersku budućnost kakvoj nema premca na Balkanu. Dojam je još veći kada vidimo kako se Bebek još muči. Alen Islamović također. A, Tifa kao da je u zemlju propao. Prosto je nevjerojatno kako ništa nisu naučili od tate Brege.

Ali, tako je to. Kažu da za sve treba imati talenta. Ovo je drastičan primjer.

Koliko je tih bendova koji su u početku bili žestoki rock'n'roll da bi se stvar sve više srozavala i sada ih možete vidjeti po svadbama kako cupkaju u ritmu s mladencimna na putu u njihovu sretnu budućnost.

Poznajem i izbliza te strahove. Bio sam s Motusima jednom prilikom u Zadru na nekom punk eventu i tad

mi nije bilo jasno zbog čega me njihov vođa Hogar davi upravo time da ne postane stari roker. Meni se činilo da im sasvim dobro ide i nisam vidio mjesta panici, nego sam ga motivirao da mora još poraditi na tom svojem izrazu i da će sve bit O.K. i da ne brine, sve ono kako ja inače znam bodriti ljude.

Meni je taj život s njima, tih nekoliko mjeseci koliko sam ih vozio bio sasvim cool, odmah bi potpisao do daljnjega taj rokerski život omeđen putovanjima, dobrim zvukom, cjelonoćnim briačinama, ekperimentom na različitim razinama i sve u svemu jednim životom koji je daleko od svakodnevnine rutine. Ali, Hogar je mirisao katastrofu.

Kad bi htjeli mogli bi mi našim rokerima brojati krvna zrnca pa analizirati primjer po primjer, pogotovo rokera koji su u jednom trenutku zatamburali u nacionalne tambure, ali tomu ne bi bilo kraja. Nema smisla dirati tu otvorenu ranu, jer im je sudbina navlastito ista; nakon što su u oduševljenju (i magnovenju) zasvirali u te tambure i na kraju kada se zavjesa spustila oni su, bidni, ostali na brisanom prostoru. I sad se češu iza uha; uf, šta mi je ovo trebalo?!

‘Stari momci ka škorcani lonci!’ - rekao je jednom prilikom profesionalni vozač Goran Zlojić Zloja, autor kamionske proze ‘Tamić duple kabine’, opisujući tako ne samo svoj status zakletog neženje nego i to agregatno stanje kojim bi поблиže mogli označiti i stare rokere. Zloja je, nakon što nam je u zadužbinu ostavio tu svoju zbirku priča i, prije svega, svoj neponovljivi šarm, otišao u vječna lovišta, izmiren, nadam se, sa svime, dok rock’n’roll kod nas i dalje žanje što direktne što kolatelalne žrtve.

Pa ipak i unatoč svemu barem za subotnje šetnje povremeno navučem svoju staru džins jaknu pa da barem klincima pokažem kako je tata nekad bio cool.

TANGO

Priča modernog tanga mogla bi se započeti s argentinskim gauchosima koji netom što su spratili ovce u torove pohitali bi u lokalne klubove, bez da bi se *plaknuli* ispod pazuha ili slično (ta, bože moj, tko se držao takvih navada sve tamo do pojave Coco Chanel i saznanja da i miris može postati važno sredstvo zavodjenja među spolovima, a time, kao i sve drugo što se tiče sexa, i vrlo kurentna roba), a tamo su se u punim klubovima nabacivali djevojkama, koje kao prave katolkinje jedva da su dale blizu, ponizno ih moleći za ples.

No, pošto je izbor bio sužen a prilike slabe, one su pristajale, ipak što je moguće više držeći se na distanci i kružeći što šire okolo ovčara sve zabacujući glave unazad ne bi li nekako neutralizirali taj ustajali smiksani vonj koji se sastojao od znoja, prašine, ovčje balege i općenito turobnih prilika koje su se poput kuge širile pustopoljinama Patagonije ili Regio la Plata.

Zapravo su tango žene ranije plesale same (svjesne valjda ovih miomirisa i sveopće čamotinje), već početkom 19.-og stoljeća na Kubi i Brazilu, znan kao *tango criollo* (jednostavni tango), da bi se kasnije počeo izvoditi i u Argentini i to u paru, te je stoga ta, rekli bismo, napredna verzija tanga i prozvana argentinski tango. Postoji još i urugvajski tango, američki tango kao i mnoge druge vrste tanga, kako ga se tko dohvatio i, nećete vjerovati, finski tango!

A, korjeni mu još ranije sežu sve tamo do Maroka ili

čak Španjolske što nije bez smisla, jer ako se samo sjetimo vatrenih Andaluzijki i njihovog zanosnog plesa, oblina i temeperamenta nije isključeno da su njihovim kukovima već odavno upravljali i tango ritmovi. Samo ovdje nije jasno kako se tango mogao nakalemiti u Andaluziji kad je pola pokrajine bilo pod muslimanskom kontrolom.

‘Ko zna možda je taj tango znan i kao *tango pod feredžom*?!

A, da je tango dubljih tj. centralnoafričkih korijena razvidno je pošto njegovo ime proizilazi iz zaključka da zapravo znači bubanj i to od riječi *tangana* ili *tambor* što daljnje njegovo širenje i jezične promjene dovode do imena tango, općeprihvaćenog danas u svijetu. No, velim u prvo vrijeme sustavno su ga rabile žene, sve dok nisu došli prašnjavi gauchosi i sve dobro pretumbali. Mogli bismo to usporediti i s nogometom; na početku je on bio u sjevlasti Engleza i njihovog poimanja igre i kvalitete, kao i toga da su sva prvenstva u ono vrijeme odigrana na starom kontinentu, no čim su ga karioke, gauchosi i ostali prigrlili, jadni Englezi jedva da se dočepaju kakve završnice, a kamoli finala svjetskog, oliti europskog prvenstva. No, ako jednom i dospiju tamo, kao što bilježi novija povijest, do polufinala, opet ih dočeka ‘mali zeleni’ i rukom im zabije gol. No, kako to da su baš gauchosi tako upečatljivo izmijenili tango?

Ovako; oni su kao spretni jahači imali svoje fore kako te dame osjetljivih noseva primaknuti što bliže sebi; kako su stalno bili na konjima tjerajući svakodnevno ovce, e da bi se što manje umarali, držali su koljena u

jednom specifičnom savijenom položaju, i taj položaj koljena tj. nogu su prenijeli i na taj ples. I baš zbog toga se događa onaj specifični pokret prema naprijed kao da će kleknuti, tj. savijanje i izbačaj kao da će sad mladu upravo rastaviti na dijelove.

Ono, cura se ne bi ni snašla, kad evo joj ga pred nosom! A, za tim pokretom, naravno, krenuli bi i rečeni mirisi, te djevojci ne bi preostalo ništa drugo nego da što energičnije zabaci glavu, tj. da je okrene u stranu (kao da se to nje ne tiče), malo ju onako aristokratski podigne (te zbog toga u tangu ima stanovite arogancije i neke uzvišenosti, kako inače predmnijevaju pasionirani zaljubljenici i romantične dušice), a zapravo se radi o najobičnijem sklanjanju od smrada!

Uz to su djevojke na glavi u pravilu imale dugačke crne repove koji su više nalikovali na konjske, te bi svako zabacivanje glavom davalo jednu strastvenu sliku iz koje je prštala snažna energija. A, kako su južnjaci, poznato je, temperamentni ljudi u tom njihovom tangu bi se pokazale sve suprotnosti toga osebnog karaktera; divlje-pitomo, čvrsto-mekano, grubo-sentimentalno, muško-žensko.

Iz toga izvire ta silna snaga i moć tanga kojeg gledatelja zaokupljenog tim pokretima ostavlja bez daha.

Sve ovo pišem potaknut u zadnje vrijeme poplavom emisija koje za zadaću imaju natjecanje u plesu, među kojima pored ostalih nebrojenih vrsta glavno mjesto zauzima, naravno, tango. Tako vidimo poznate emincije iz javnog života kako se iz petnih žila trude ne bi li, preskačući nebrojene stepenice imanentne pravih učenicima, savladali vještinu, kao da se tu radi o,

božemiprosti, zvanju političara za koje ti nije apsolutno ništa potrebno osim maglovitog poznavanja nacionalne mitologije, nekoliko frazema u javnom saobraćanju i idolatrija svojemu stranačkom šefu tj. zlatnom teletu. Te ih onda vidiš tužne i razočarane kad im iskusno oko iz žirija udjeli šesticu i pokaže put prema izlaznim vratima. Taman kad su pomislili da su savladali tango. Ili čitajući reklame za plesne klubove koji naročito preferiraju tango, tvrde: za nas je tango ne samo hod po plesnom podiju, već i način života, jedan poseban pogled na svijet, te čitav “tanguerov” hod kroz život! Čekaj, to bi u najmanju ruku trebalo značiti da ćeš se, hodajući kao oni gauchosi, zapravo početi savijati u kljenima! A ako si napredan u tangu, imaš sjajne prilike i da odeš tamo gdje je srce tanga, te na najpoznatijim milongama i praktikama Buenos Airesa, družeći se, plešući i živeći tango s najpoznatijim živućim tangerima, reći: tango je moja duša, ja sam tango! Pa kad malo razmisliš možda bi i vrijedilo pokušati, naročito kad si na nekoj svadbi ili sličnoj zabavi gdje se onako našetavaju taštine da ih zadiviš svojim *tanguero* hodom.

No, vratimo se mi njegovom izvorištu i zbivanjima nakon što su gauchosi stvar preuzeli u svoje ruke te udarili temelje modernog tanga. Vrlo brzo ga je prihvatila i sva čamotinja koja se tuda motala, a to su posebice bili španjolski i talijanski imigranti, a nešto i iz ovih krajeva, posebice s otoka, te uz pomoć muzičkih stilova koje su donijeli i koje su nakalemili na taj ples on je postao vrlo popularan te se rapidno proširio na ostatak svijeta. Naravno i u Europu. Te su s toga početkom

dvadesetog stoljeća bili vrlo popularni argentinski orkestri i plesne grupe koji su posvuda gostovali i širili ove popularne ritmove. Nešto poput današnje sambe kad vatrene brazilske plesačice krstare ovim krajevima i svojim guzicama i sisama izluđuju Staru damu, a posebice pretilu žensku populaciju.

Ne treba ni reći da je sva šuša i tma onoga doba koja se prihvatila tanga nazvala neki ritam koji je navodno samo ona izmislila, no bolje da ne spominjem imena, jer tko zna šta je od čega utuživo.

Tako da imamo nebrojene verzije i nazive tanga, no opet me nekako najviše golica taj finski tango kojeg nikada nisam vidio, a koji je bio popularan u pedesetima i za kojeg se tvrdi da pogađa melankolični ton finske folk poezije. Plesao se vrlo blizu s jakim tjelesnim kontaktom i s horizontalnim pokretima lica, te vrlo snažnim i preciznim pokretima tijela i koracima bez ijednog prigibanja u koljenima.

Eto takav bijaše finski tango, samo čekam kad će se kakva ovdašnja voditeljica ili pjevačica zanosnih oblina okuražiti pa neki okret koji ni izdaleka ne podsjeća na tango, nego možda na neku poslovičnu piruetu Sande Dubravčić, te ga nazove nazove ga po sebi. (Sanda Dubravčić je za one koje ne znaju bivša jugoslovenska prvakinja u umjetničkom klizanju, a na međunarodnim takmičenjima, po ocjenama tadašnjih sportskih komentatora, bila uvijek sjajna 23-a ili 24-a od prijavljenih 25 takmičara!)

'Tango je tužna misao koja se pleše' rekao je jednom tango pjesnik Enrique Santos Discépolo. To njegovo poimanje ticalo se povijesti argetinskog tanga koji se,

rekosmo, razvio iz osjećaja očaja, neimaštine i notorne nepripadnosti doseljenika kojih je najviše nahrupilo u Buenos Aires oko 1880. godine. Tako je nastao taj ples tuge, naročito uz pomoć jednog njemačkog instrumenta zvanog *bandoneona* (mali kvadrat sa 14 tipki), čiji su zvukovi i inspirirali pjesnika na ovu metaforu.

A, ovaj je epitaf posvećen i prvim žrtvama novoustaljenog poretka korupcije i preotimanja građanskih vrijednosti kreativnog preobražaja od strane ideološke uma kraja stoljeća, kako stoji u sinopsisu istoimenog srpskog filma iz 1997.-e.

Sve u svemu lice tanga u svojem hodu kroz povijest doživljavalo je i doživljava brojne preobražaje, naročito ga je rock kultura bila potisnula i opako zaprijetila da padne u zaborav, no ono kao izuzetno žilavo i domišljato biće uvijek nekako izmigolji i dočepa se svjetla pozornice, na kojoj ga mnogi znani i neznani, više ili manje talentirani, oblikuju i preobražuju, modificiraju i lome, no očito je da će tango uvijek imati onu fascinantnu snagu koja će nas uvijek i iznova zapanjivati svojom nevjerojatnom energijom i izražajnošću.

SVE KAKO BOG ZAPOVIDA

U najnovijoj knjizi kratkih zapisa o svakodnevlju, u esejima, biografskim crticama, povijesno-kulturološkim prikazima autor koji sebe samouvjereno naziva rodonačelnikom punka i predvodnikom novog vala u socijalističkom Posušju, on kormilari nama bliskim, današnjim klincima dalekim, zaljevima nekada svetog trojstva: socijalizma, JNA i rock 'n' rolla. Piščeva plovidbena ruta pritom se zaustavlja na nepatetičnom, ironijskom i autoironijskom bilježenju sitnih i istovremeno monumentalnih Ikona na obalama bivše nam samoupravne Jugoslavije; u svojim sjećanjima evocira jugoruralne i jugo-urbane slike, meandrirajući ih sa služenjem vojnog roka JNA, primanjem Svetih sakramenata, rakitskog i mostarskog školovanja s ludičkim diskursom o obrazovnim središtima bivše Jugoslavije i mogućnostima stjecanja širokog raspona diploma za tada opsežan svijet rada i truda.

U Barišićevim zapisima povijesno se tkanje neskakovito i redovito poigrava toposima idiličnog (ne baš netaknutog) kraja, emigrantskog štemanja o hrvatskoj neovisnosti, gastarbajterskom izvanmentalnom evoluiranju izvan rodne grude, socijalističkoj izgradnji i razgradnji.

Brežuljkaste granice malog hercegovačkog mjesta po imenu Rakitno, odn. njegovog zaseoka Poklečani postupno se brišu kroz autorsku vizuru o 70-im i 80-im godinama referirajući se kratkim i jezgrovitim šetnjama na glazbene perivoje punka, novog vala, diska.

Pubertetskim uživanjem u izdvojenosti od onovremenog socrealnog bivstvovanja, tečnim i istovremeno zaigranim etnografskim ekskursima, usputnim, ali raritetnim povijesnoantropološkim podacima biografske memorabilije i intimističke vedute time postižu dodatnu književnu izvornost.

Raosovski, zašto ne i Miloševski (rodijak Čipa), kod Barišića autopsijskom preciznošću defiliraju svećenici, pankeri, srednjoškolci, na javu izlaze i pazarni dani u Imotskom, Duvnu; na lenti vremena jasno se da uočiti nepravolinijski napredak našeg socijalističkog čovjeka u opreci kobile Crne i traktora, Gastićeve i Samoupravnikove kuće, križa istetoviranog na rukama bosanskohercegovačkih baka i tintanih detonacija po tijelu sadašnjaka.

Među kratkim pričama i u proznim crticama autor kao da oživljava tradiciju rimskih satiričara Horacija, Perzija i Juvenala; susreću se povijesni rakurs i svakodnevnici izričaj, poetski malj i vulgarna ziherica.

Dijalogičnost, citatnost u obliku starih, nepresušnih, seoskih poslovice i mudrosti, stihovi rock pjesama i čak jednog A.B.Šimića u ovim tekstovima ne služuju onoj taštini sveznajućeg i samosvjesnog alfa-pripovjedača. A, opet, unatoč svem civilizacijskouljudbenom premazu pisac se ne odriče baš olako one lake i divne prošlosti jednog ubavog i tihog mjestašca.

Marijo Krajinović